

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Vendula Starostová

Sociálně pedagogická práce ve škole

School Social Pedagogical Work

Praha 2010

PhDr. Jitka Lorencová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 24. března 2010

Anotace: Diplomová práce „Sociálně pedagogická práce ve škole“ pojednává o škole jako sociálně pedagogické instituci a o postavení učitele, výchovného poradce, metodika školní prevence, vychovatele a celého školního poradenském týmu, včetně spolupráce školy s dalšími institucemi. Důraz je kladen na specifika práce v jednotlivých profesích a jejich propojení se školou. Není možné opomenout primární prevenci sociálních deviací, sociálně právní ochranu dětí, sociálně pedagogickou pomoc rodině a důležitost spolupráce s dobrovolníky ve vztahu ke škole.

klíčová slova: sociální práce, sociální pedagogika, sociálně pedagogická činnost, sociálně právní ochrana dětí, výchovný poradce, školní psycholog, pedagog volného času, vychovatel, pedagogický asistent, romský asistent, speciální pedagog, sociálně pedagogická pomoc rodině, primární prevence, sociální deviace, pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogická poradna, střediska výchovné péče, sociální pracovník, OSPOD, probace, dobrovolnická organizace, Pět P, Lata, volnočasová sdružení pro děti a mládež

Abstract: The diploma work „School social pedagogical work“ is focused on school as both social and pedagogical institution and on a position of teacher, school counsellor, methodologist of school prevention, educator and the whole school advisory team, including the cooperation of school with other institutions. The specificity of work in particular professions and their connection with school are emphasized in the work. Primary prevention of social deviation and the importance of a cooperation with volunteers in the frame of school work are also considerable topics of this work.

key words: social work, social education, school social pedagogical work, social-legal protection of children, school counsellor, methodologist of school preventiv, school psychologist, free-time educator, educator, pedagogical assistant, rome asisstant, special pedagogue, social pedagogical help in family, primary prevention, social deviation, pedagogical-psychological advisory, special-pedagogical advisory, institution of social care, social worker, probation, volunteer organization, Pět P, Lata, free time organizations for children and youth

Obsah

1. Úvod	6
1.1 Pojetí sociální práce	7
1.2 Pojetí sociální pedagogiky	12
1.3 Sociálně pedagogická činnost a dění	18
1.4 Sociálně právní ochrana dětí a škola	20
2. Specifická sociálně pedagogická činnost školy	23
2.1 Učitel – sociální pedagog	26
2.2 Výchovný poradce	30
2.3 Školní metodik prevence	33
2.4 Školní psycholog	35
2.5 Školní speciální pedagog	38
2.6 Pedagog volného času (vychovatel)	40
2.7 Pedagogický asistent	43
2.7.1 Asistent pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním (romský asistent)	44
2.8 Sociálně pedagogická pomoc rodině	47
2.9 Primární prevence sociálních deviací	49
3. Spolupráce školy s dalšími institucemi	54
3.1 Pedagogicko-psychologická poradna	54
3.2 Speciálně pedagogická centra	56
3.3 Střediska výchovné péče	59
3.4 Práce sociálního pracovníka OSPOD a kurátora pro mládež	63
3.5 Probační činnost	67
3.5.1 Probační a mediační služba s mladistvými a dětmi mladšími 15 let	68
3.5.2 Postup specialistů pro práci s dětmi mladšími 15 let	69

3.6 Dobrovolnictví	72
3.6.1 Dobrovolnické organizace	
(Program Pět P, Občanské sdružení Lata)	74
3.6.2 Volnočasová sdružení pro děti a mládež	
(Junák - svaz skautů a skautek ČR, Pionýr)	78
4. Závěrečná doporučení	82
5. Seznam použité literatury a odborných pramenů	84

1. Úvod

Hlavní motivací pro volbu tématu diplomové práce „Sociálně pedagogická práce ve škole“ byl především můj zájem o problematiku výchovného poradenství z hlediska sociální pedagogiky (sociální práce) ve škole. V průběhu svého studia jsem měla možnost se seznámit s poradenským systémem a bylo v mém zájmu si informace prohloubit a ucelit.

Cílem práce je vymezení školy ve vztahu k pomáhajícím profesím, pedagogickým institucím, včetně dobrovolnictví a volnočasových sdružení pro děti a mládež.

Diplomová práce je členěna do tří kapitol. První kapitolu tvoří teoretická východiska. Vymezeno je zde pojetí sociální práce, sociální pedagogiky a jejich vzájemný vztah, sociálně pedagogická činnost a dění. Sociálně právní ochrana dětí a škola uzavírá první kapitolu diplomové práce.

Druhá kapitola diplomové práce pojednává o specificky zaměřené činnosti školy, práci učitele, výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa, školního speciálního pedagoga, pedagoga volného času a asistenta pedagoga. Závěrem druhé kapitoly je nastíněna problematika sociálně pedagogické pomoci rodině a primární prevence sociálních deviací.

Spolupráce školy s dalšími institucemi obsahově určuje třetí kapitolu diplomové práce.

Ke zpracování diplomové práce jsem použila jako metodu práce teoretickou analýzu a vycházela jsem především z aktuální sociálně pedagogické literatury.

1.1 pojetí sociální práce

Sociální práce jako profesionální aktivita se rozvinula v 19. a 20. století. Do 19. století byla sociální pomoc poskytována převážně rodinou, sousedy a obcí, prostřednictvím chudinských zákonů, v pracovních domech a za pomoci církevní charity.¹

K rozvoji institucí sociální práce v 19. století přispěly dva protichůdné názory. Na jedné straně byl významnou silou motivující pomoci soucit, snaha řešit problémy trpících lidí. Na druhé straně byl touto silou strach z ničivé síly sociálních problémů.²

Teprve v této době se objevují následující koncepty:

- **Věk:** dochází k rozlišení fází věku, hovoří se o dětství, dospívání, dospělosti a stáří.
- **Tělesná zdatnost:** posuzuje se tělesná a psychická zdatnost.
- **Pohlaví:** velká pozornost se věnuje identifikaci znaků, které činí muže a ženu rozdílnými a současně komplementárními.
- **Sexualita:** nově se začíná hovořit o kritériích normální a abnormální sexuality (významný vliv psychoanalýzy).
- **Deviantní subkultury:** jsou identifikovány skupiny (kriminálníci, blázni), které jsou považovány za příčinu problémů.
- **Rasa:** novým kategorizačním znakem populace se stává také rasa.²

Sociální práce byla charakterizována poskytováním pomoci jen při vstupu nebo odchodu z institucí, jako bylo vězení nebo nemocnice. Stala se doménou žen ze středních vrstev a na jejich hodnotách byla realizována. Při pomoci byly používány poznatky z psychologie a metoda případové práce.

---

¹NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1.vyd. Brno, Marek Zeman, 2001, str. 8.

²NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1.vyd. Brno, Marek Zeman, 2001, str. 9.

Jedna ze starších definic sociální práce tvrdí, že „sociální práce je prostě to, co dělají sociální pracovníci“. Hanvey a Philpot (1996;1) tuto definici v inverzní podobě aktualizovali a tvrdí, že „Sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. nedělají“.¹

V literatuře se však můžeme setkat s dvojím pojetím sociální práce:

- **Sociální práce v užším pojetí** – je pojímána jako přímý, záměrný a připravený kontakt sociálního pracovníka s klientem (skupinou, komunitou) za účelem stanovení sociální diagnózy a provádění sociální terapie (zahrnuje odborné metodické postupy).
- **Sociální práce v širším pojetí** – zahrnuje také sociálně technická opatření (poskytnutí služeb a dávek sociální péče a jejich organizaci).²

V současné době je možné se setkat u některých autorů s vymezením pojetí sociální práce, která se opírá o koncept „sociálního fungování“. Cílem je pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování a měnit sociální podmínky tak, aby chránily tyto jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování (viz podle³).

Vyjdeme-li z představy, že cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klientů, měl by si sociální pracovník vyjasnit dva aspekty pojmu. Za prvé, které faktory sociálního fungování považuje za podstatné. Za druhé by se měl seznámit s tím, které situační faktory (bariéry, předpoklady) sociálního fungování sehrály nebo sehrávají v životě určitého klienta nebo určité skupiny klientů rozhodující roli. (viz podle⁴).

---

¹NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1.vyd. Brno, Marek Zeman, 2001, str. 10-11.

²NOVOTNÁ, Věra; SCHIMMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha, Karolinum, 1992, s.22-23.

³NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1.vyd. Brno, Marek Zeman, 2001, s. 11.

⁴MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, s. 186.

Ve 20. století se vyvinuly tři odlišné přístupy, jež označujeme jako tzv. malá paradigmatu sociální práce (sociální práce jako terapeutická pomoc, sociální práce jako reforma společenského prostředí, poradenské paradigma sociální práce). Pro sociální práci je rozpracoval Malcolm Payne.

Sociální práce jako terapeutická pomoc

Za hlavní faktory představitelé tohoto směru považují duševní zdraví a pohodu člověka. Sociální práce je chápána jako terapeutická intervence, jež pomáhá jednotlivcům, skupinám i komunitám. Je kladen důraz na komunikaci a budování vztahu, což je považováno za prostředek, jak lidé mohou získat více kontroly nad vlastními pocity a způsobem života. Sociální pracovník by měl projít terapeutickým výcvikem a mít psychologické znalosti.

Sociální práce jako reforma společenského prostředí (reformní paradigma)

Vize společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života je zde spojena s představou o sociálním fungování. Představitelé tohoto pojetí sociální práce sdílejí představu, že podporou spolupráce a solidarity pomohou utlačovaným získat vliv na vlastní životy, proto je zde zaměření na zmocňování (empowerment) jednotlivců i skupin.

Poradenské paradigma sociální práce.

Je označováno jako sociálně právní pomoc, ve zkrácené verzi poradenské paradigma. Sociální fungování jedince závisí na jeho schopnosti zvládat problémy a na jeho přístupu k informacím a službám. Toto pojetí vychází vstříc individuálním potřebám a zároveň usiluje o zlepšování systému sociálních služeb. Je zde poskytována pomoc prostřednictvím informací, kvalifikovaného poradenství, zpřístupněním zdrojů a mediací. Snaha je o změnu společnosti a jejích institucí, podporu osobního a komunitního růstu.

V praxi jde o zaměření spíše na malé, individuální změny, které však nevedou k sociální změně (viz podle¹).

Profesionalizace a deprofesionalizace sociální práce

Profesionalizace určitého zaměstnání se vyznačuje několika charakteristickými procesy. Znamená, že profesionální skupina vyvíjí snahu kontrolovat, typizovat a standardizovat práci v okruhu své kompetence.

Vznikají nové formy vztahů mezi sociálním pracovníkem a klienty. Dochází k ovlivňování rozhodování o vhodných metodách poskytování služeb a směrech budoucího vývoje praxe tzv. velkou společností prostřednictvím tvorby organizovaných profesních asociací a odborného školství. Profesní status sociálního pracovníka je budován v hierarchii ostatních profesí. Tvoří se profesní etický systém a probíhají jurisdikční polemiky o rozsahu kompetencí mezi příbuznými profesemi.²

Objevují se však také tendence hovořící o alternativní sociální práci a jejich požadavku na deprofesionalizaci sociální práce.

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou stanoveny kvalifikační předpoklady pro výkon profese sociálního pracovníka (vyšší odborné nebo univerzitní vzdělání).

Vztah sociální práce a sociální pedagogiky

Objevují se tři možná východiska. První východisko, ke kterému dospívají v německy mluvících zemích, je praktické ztotožnění obou disciplín. Druhý východisko, typické pro anglicky mluvící země, je zřetelná diferenciací (pokud se vůbec o sociální pedagogice mluví). Třetí možné východisko představuje jistou integraci při zachování určité svébytnosti obou

---

¹MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, s. 187-188.

²MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, s. 190.

disciplín (tento přístup je realizován na Slovensku a v jistém smyslu i v Polsku).¹

Třetí východisko bude nejspíš cestou sociální práce a sociální pedagogiky v České republice. Obě disciplíny v něm mají stejné funkce, ale současně i svou autonomii. Sociální pedagogika se zabývá v zásadě celou populací (a v rámci ní samozřejmě i specifickými kategoriemi obyvatelstva), zatímco sociální práce se soustřeďuje na populaci sociálně potřebnou, problémovou.²

---

¹KRAUS, B. Sociální pedagogika a její význam na prahu nového století. *Pedagogická orientace*. 2001, no. 2, s. 38-39.

²KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 58.

1.2 pojetí sociální pedagogiky

V České republice je prvním představitelem sociální pedagogiky G.A. Lindner, jenž v mnohém vychází z P. Natorpa.

Sociální pedagogika prošla jako vědní disciplína od roku 1989 zřetelným vývojem. Jedním z jejích znaků je transdisciplinárnost.

Zaměření sociální pedagogiky z hlediska různých přístupů lze shrnout následovně:

- **k objektu výchovy** – na rozdíl od pojetí individualistické výchovy zdůrazňuje působení celé sociální skupiny (profesní, politické, zájmové, etnické apod.)
- **k formám, metodám a podmínkám výchovy** – zabývá se především výchovou v mimoškolních institucích včetně rodiny, všímá si role lokálního prostředí
- **k cílům výchovy** – zdůrazňuje společenské potřeby, orientuje se na spolupráci, altruistické jednání, na demokratizaci výchovy
- **k metodám výchovy** – upřednostňuje nepřímé výchovné postupy
- **ve smyslu sociální pomoci** – pojem sociální chápe ve smyslu solidarity s těmi, kteří se dostali do znevýhodněné situace (z důvodů ekonomických, etnických, zdravotních apod.), jde o výchovné přístupy jako doplňku celkové péče o tyto specifické okruhy populace¹

Poněkud jiné přístupy uvádí Z. Bakošová, která sociální pedagogiku vnímá jako obor, jehož cílem je:

- objasňovat vztahy výchovy a prostředí
- zabývat se výchovou a právními nároky na výchovu, chápat výchovu

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s.40..

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 13.

jako pomoc všem věkovým kategoriím

- zabývat se odchylkami sociálního chování²

Pojetí sociální pedagogiky není jednoznačné. Celkově lze říci, že vývoj dospěl k širšímu pojetí – problematika sociální pedagogiky se netýká jen určitých kategorií společnosti, ale v zásadě celé populace, a nejde jen o oblast mimo školu, ale mluví se i o sociálně pedagogické práci ve škole.¹

V. Poláčková vymezuje sociální pedagogiku jako multidisciplinární obor, který:

- Integruje a rozvíjí poznatky věd o člověku a společnosti do edukačního preventivního a reedukačního působení.
- Analyzuje dynamické vztahy mezi jedincem a prostředím a usiluje o jejich optimalizaci.
- Zkoumá propojenost bio-psycho-sociálních jevů ovlivňující sociální integraci a zvládání životních situací jedincem.
- Respektuje individuální potřeby a zájmy jedince a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které podporují jeho rozvoj.
- V sociálně pedagogických činnostech zdůrazňuje ochranu jedince před nežádoucími vlivy.
- Za významnou považuje vést dialog, který mobilizuje rezervy účastníků a realizuje se v něm proces jejich osobního růstu.²

Tato definice zastupuje širší pojetí sociální pedagogiky, ke kterému se přiklání i M. Cipro se svojí tezí, že úkolem teorie i praxe sociální pedagogiky má být spíš prevence než represe. Jedno z nejširších pojetí uvádí J. Haškovec. Domnívá se, že vlastně celá pedagogika by měla být sociální (viz podle³).

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 41.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 13.

³KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 43.

V zahraničí můžeme nalézt velmi široké pojetí v Rakousku, kde sociální pedagogika zasahuje do pedagogiky jako takové a podobnou linii můžeme spatřit i v pojetí polském (viz podle¹).

Úzké pojetí sociální pedagogiky je definované např. v Pedagogickém slovníku:

„Sociální pedagogika je disciplína zabývající se okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Je rovněž zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby aj.“²

Podobně vymezují obor i další autoři, např. S. Klapilová definuje sociální pedagogiku především jako teorii životní pomoci ohrožené mládeži. Z. Moucha spojuje obsah sociální pedagogiky s ústavní výchovou a náhradní rodinnou péčí.³

H. Marburgerová pojednává o skupinách stojících na okraji společnosti, které potřebují pomoc společnosti. Velmi obtížně je pak v této spojitosti hledána hranice mezi sociální pedagogikou a sociální prací. Třebaže sociální pedagogika je spojována s oblastí výchovné prevence a nápravy a na druhé straně sociální práce představuje sociální pomoc. Tyto obory však od sebe nelze v praxi oddělit. R. Pfeiffer soudí, že vymezení sociální pedagogiky a sociální práce je složité a také velmi proměnlivé v kontextu složitosti a proměnlivosti společnosti.⁴

---

¹KRAUS, B. Pohled na současnou sociální pedagogiku. *Pedagogika*. 1996, vol. 46, no. 2, s. 119.

²PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha : Portál, 2003, s.217.

³KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s.44.

⁴KRAUS, B. Pohled na současnou sociální pedagogiku. *Pedagogika*. 1996, vol. 46, no. 2, s. 119.

Současná pedagogika zahrnuje v každém případě dvě dimenze: sociální a pedagogickou.

Sociální dimenze je dána sociálním rámcem, společenskými podmínkami v konkrétní společnosti. V každé společnosti či státu jsou produkovány jisté podmínky a okolnosti, jež často komplikují optimální socializaci jedince nebo různých sociálních skupin a dochází k rozporům.

Sociální pedagogika však s těmito podmínkami a rozpory počítá, akceptuje je a snaží se najít východiska a řešení pro optimální rozvoj osobnosti.

Pedagogická dimenze spočívá v tom, jak prosazovat a realizovat společenské nároky, cíle, požadavky, minimalizovat vznikající rozpory, a to pedagogickými prostředky. Sociální pedagogika vstupuje do interakčních a socializačních teritorií, ve kterých jsou procesy výchovy (vzdělávání) rozhodující nebo tam, kde „standardní“ výchovné procesy selhávají.

Centrálním tématem, které prolíná celým obsahem oboru, je rozvoj sociální kreativity, aktivizace sil vychovávaného.¹

N. Huppertze a E. Schinzlera rozlišují v sociální pedagogice/sociální práci tyto funkce:

- **pedagogickou** – výchovná snaha o optimální rozvoj osobnosti a utváření zdravého životního způsobu
- **profylaktickou** – činnosti a programy přispívají k prevenci různých deviací
- **kompensační** - aktivity směřují k vyrovnání deficitů, např. málo podnětného prostředí
- **korekční** – činnosti týkající se populace umístěné ve vězeních, ústavech, domovech

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 45.

- **tutoriální** – pomoc těm, kteří se ocitli na okraji společnosti, a jejich ochrana, např. právní
- **strukturální** – ovlivňování procesů, díky nimž se lidé začleňují do sociálních vrstev, např. v oblasti pracovní kvalifikace
- **distributivní** – pomoc uprchlíkům a práce s nimi¹

Profese sociálního pedagoga

Sociálního pedagoga lze charakterizovat jako specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob, životní praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity.²

Sociální pedagog na profesionální úrovni řídí a organizuje výchovný proces a působí na subjekty výchovy ve dvou rovinách:

- **integrační** – sociální pedagog se zaměřuje na osoby (klienty), jež potřebují odbornou pomoc a podporu (lidé v krizových situacích, v psychickém, sociálním či psychosociálním ohrožení, kteří se stávají pro okolí překážkou)
- **rozvojová** – sociální pedagog podporuje a upevňuje žádoucí rozvoj osobnosti, který by měl směřovat ke správnému životnímu stylu a hodnotnému a užitečnému naplňování volného času; pak jde vlastně o sociální prevenci, která se týká celé populace, zejména však dětí a mládeže.³

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 47.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 34. ³KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 198-199.

Pracovní náplň sociálního pedagoga je velmi široká a pestrá. Jsou značné rozdíly v proporcionalitě přímé a nepřímé výchovné práce. Sociální pedagog výchovně působí ve volném čase, vytváří nabídky hodnotných volnočasových aktivit, věnuje se poradenské činnosti na základě diagnostiky a sociální analýzy problému a životní situace (viz podle¹).

Sociální pedagogika je tedy stále otevřená disciplína, jejíž obsah se bude měnit a vyvíjet. Má snahu optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy a s ohledem na potenciál a individualitu jedince. Mezi priority sociálního pedagoga, ve vztahu k objektu výchovy, patří rozvoj sociální kreativity, aktivizace sil vychovávaného a celé sociální skupiny.

---

¹KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 35.

1.3 sociálně pedagogická činnost a dění

Sociálně pedagogická činnost je velmi široká a pestrá. Do aktivit sociálního pedagoga spadá výchovné působení ve volném čase (nabídka hodnotných volnočasových aktivit), práce s rodiči a jejich osvěta, výchovné poradenství (diagnostika, sociální analýza problému a životní situace nebo výchovného prostředí, v němž se vychovávaný nachází). Mezi sociálně pedagogické činnosti se dále řadí preventivní působení (např. primární prevence na škole nebo ve Středisku pro mládež), reedukační, resocializační péče a terénní práce.

Dle Poláčkové je cílem sociálně pedagogické činnosti poskytovat zejména mladým lidem pomoc ke svépomoci. To znamená nabízet jim cesty a zprostředkovat potřebné dovednosti, aby byli schopni spoléhat se sami na sebe, překonávat překážky, účinně řešit vzniklé konflikty a především zvládat obtíže bez sklouznutí na šikmou plochu.¹

Sociálně pedagogické dění chápe L. Böhnisch jako výchovnou pomoc k zvládání života, jejímž cílem je ochránit člověka před škodlivými vlivy, naučit ho zvládat obtíže a orientovat se v nejednoznačných situacích, ale také mu zprostředkovat sociokulturní dovednosti umožňující jeho účast na společenském životě.²

Pro pochopení sociálně pedagogického dění je potřeba porozumět situaci a být schopen interpretace činnosti, které jsou zahrnuty v odpovědi na otázky: Co je to (sémantický moment), jakou to má důležitost (moment přisouzení), k čemu to je (připsání smyslu), jaké to je (hodnocení).

---

¹KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 59.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 58.

Důležitost je přikládána interpretovi. Je od něj očekávána kreativita a přínos nových myšlenek. Při interpretaci jde o něco více než o pouhou reprodukci. Jazyk je pro mluvčího určitý způsob předporozumění a je podmíněn dobově a kulturně. Vždy je důležité počítat s emocionální stránkou výkladu, jelikož v ní je obsaženo to, co přinášíme. Nebylo by dobré opomenout možnou atribuční chybu, jež se objevuje zejména, když porovnáváme vlastní chování s chováním druhých lidí.

Sociální pedagog by měl vést klienta k tomu, aby porozuměl vlastní životní situaci v kontextu jeho života. Avšak pro sociálněpedagogické působení je potřeba rozumět klientovi ve vztahu k jeho přáním, zájmům a snahám.

Pro pochopení klientovy situace je přínosné využívat etnografický přístup, kvalitativní analýzu a účinné může být i využití kazuistické metody (viz podle¹).

Úspěšnost sociálněpedagogického dění se obvykle posuzuje podle toho, jak dopomohlo integraci jedince do společnosti a zároveň akceptovalo jeho individualitu a zájmy, biografické možnosti, jak smysluplně změnilo jeho životní situaci v jeho prostředí. Proto je důležitá orientace sociálního pedagoga na biografii a socializační podmínky člověka, strukturaci a interpretaci jeho zkušeností a zprostředkování strategií řešení každodenních situací. Tak může sociální pedagog nabízet účinnou výchovnou pomoc ke zvládání života a zároveň poskytovat člověku sociální podporu.²

---

¹KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 20-21.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 23.

1.4 sociálně právní ochrana dětí a škola

Práva a ochrana dětí a mládeže v České republice jsou zajištěny Úmluvou o právech dítěte, jež byla ratifikována v roce 1993, jako závazný dokument (tzv. nejvyššího řádu) a zahrnuje 54 článků, z nichž 41 se týká přímo vymezení všech práv dítěte.

V Úmluvě o právech dítěte jsou obsaženy právně závazné povinnosti státu, jeho orgánů, rodičů a všech dospělých, kteří přicházejí do styku s dětmi. První část Úmluvy o právech dítěte se týká existenčních otázek, identity dítěte (jako právo na jméno, vzdělání, volný čas, hru, soukromí apod.). Další část se týká uspokojování základních biologických potřeb (jídlo, ošacení, zdravotní péče atd.). Třetí oblast zabezpečuje práva individuality (zacházení přiměřené věku, v případě postižení právo na péči a profesní přípravu dávající možnost žít plným a důstojným životem apod.). Dítě má právo na oba rodiče, na lásku, ochranu před násilím a špatným zacházením atd. V neposlední řadě má nárok na respektování práv zabezpečující občanství, členství v dané společnosti (jazyk, národnost, náboženství). Je vyloučena diskriminace kteréhokoliv dítěte a z jakéhokoliv důvodu (viz podle¹).

Úmluva o právech dítěte není jen právním dokumentem. Stala se dokumentem formujícím nově vztah dospělých a dětí, tj. základní výchovný (pedagogický) vztah jako vztah vzájemného respektu.²

Vztah rodičů a školy je dán zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, kdy hlavní slovo ve výchově mají rodiče, ale zároveň podle z. č. 561/2004 Sb.,

---

¹KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 114-115.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 116.

o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Škola však v omezeném rozsahu a na omezenou dobu přijímá odpovědnost za dítě.

Povinnosti zákonného zástupce:

- Přihlásit dítě k povinné školní docházce.
- Zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení.
- Na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka.
- Informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání.
- Dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka na vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem.
- Oznamovat škole a školskému zařízení údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Práva zákonného zástupce:

- Mají právo na získání informací o průběhu a výsledcích vzdělávání dětí, žáků a studentů (u zletilých mají toto právo pouze rodiče či osoby, které vůči zletilým žákům a studentům plní vyživovací povinnost).
- Volit a být voleni do školské rady.
- Vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí vzdělávání dětí a nezletilých žáků, přičemž jejich vyjádření musí být věnována pozornost.
- Být seznámeni s informacemi a možnostmi poradenské pomoci školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle školského zákona

Na druhé straně má škola ze zákona právo (v některých případech i povinnost) reagovat na situaci, kdy jsou ohrožena práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.

Ze zákona o sociálně právní ochraně (§ 10, odst. 4) jsou školy a školská zařízení povinna oznámit oddělení sociálně právní ochrany dětí, že rodiče zemřeli, neplní, nevykonávají nebo zneužívají své rodičovské povinnosti, vedou zahálčivý nebo nemravný život, požívají alkohol nebo návykové látky atd. Dále se oznamovací povinnost školy týká dětí, které opakovaně utíkají od rodičů a nebo na nich byl spáchán trestný čin (viz podle¹).

---

¹ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Vztah rodičů a školy pohledem práva*. [cit. 2010-03-14]. Dostupný z WWW: <http://www.csicr.cz/upload/vztah_rodicu_a_skoly_pohledem_prava.pdf>.

2. Specifická sociálně pedagogická činnost školy

Škola se formuje jako relativně uzavřený svět, jako místo soustředěné na práci při rozvíjení lidských předpokladů má být chráněna rušivých vlivů. Škola je přípravou pro život zajisté, ale nemělo by nám uniknout, že škola je zároveň sám život. Žáci, učitelé, vychovatelé tráví ve školách a výchovných zařízeních podstatnou část svého života a nalézají tu smysl své aktuální existence.¹

Výchovné instituce mají v první řadě výchovné a vzdělávací cíle. Jednou z těchto institucí je škola, která ovlivňuje naše životy tím, že do ní vstupujeme nejdříve jako žáci a později jako rodiče či učitelé, poradenští pracovníci, pedagogové volného času, pedagogičtí asistenti atd.

Škola - sociálně pedagogická instituce

Škola je nepochybně výraznou socializační institucí a je základním instrumentem přizpůsobování nastupující generace společenským poměrům, třebaže její dominance v poslední době klesá. Jako podstatná se jeví nutnost zaměření na procesy rozhodovací, na utváření sociálních dovedností, schopností pružně reagovat na rychlé změny života. Jako zásadní se jeví vyzbrojit mladé lidi silou vzdorovat různým vlnám (hrací automaty) a nástrahám (drogy) života, větší zodpovědností za jednání své i druhých, posilovat altruistické tendence, solidaritu. Východiskem by mělo být naučit mladé lidi orientovat se sami v sobě.² Škola z tohoto hlediska supluje funkci rodiny, a tím se i mění pohled na funkci školy jako vzdělávací instituce, která spíše klade větší důraz na osobnostní rozvoj než na předávání poznatků.

---

¹KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1.vyd. Prešov, ManaCon, 1996, s. 189.

²KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s.106.

Stále však platí, že „současná škola“ je příliš scientistická, nauková, která nemá čas a ani společensky nedoceňuje práci výchovnou.¹

Základní funkce školy je tedy nejen funkce vzdělávací, ale i zajištění úkolů v oblasti péče (zajištění hygienických potřeb, stravování, lékařské péče), dále její funkce rekreační směřující do oblasti volného času žáků, poradenská, profesionalizační a selektivní (viz podle²).

Zaměření školy na poradenskou sféru je dnes zastoupeno nejen výchovnými poradci, školními metodiky prevence, ale i snahou o zřízení poradenských pracovišť v každé škole. Ideální představa je, aby na každé škole působil školní psycholog a školní speciální pedagog. Otázkou zůstává, zda je to při dnešním financování škol možné. Projekt VIP kariéra pomáhal nejen s financováním školních poradenských pracovišť, ale i s odbornou podporou těchto subprofesí, které ještě nejsou natolik běžné v našem školství.

Společné cíle učitelů, vychovatelů či školních psychologů v oblasti sociálně pedagogické činnosti:

- Sociálně pedagogické činnosti ve škole chtějí svým působením pomoci zabránit vzniku odchylek v chování žáků v rámci školy.
- Podporovat sociální kompetence dětí a mládeže cílenými akcemi a nabídkami.
- Působit jako zprostředkovatel mezi oblastí mimoškolní práce s mládeží, volnou činností mládeže na jedné straně a činností v rámci školy na straně druhé.
- Po dohodě s učiteli a žáky se starat o skupiny žactva.

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 107.

²KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1. vyd. Brno, Paido, 2001, s. 86-88.

- Upozorňovat rodiče sociálně postižených, sociálně vybočujících nebo handicapovaných žáků, pokud u nich vznikne potřeba pomocných a podpůrných prostředků.¹

Škola a rodiče

Bez vzájemné spolupráce a dobrých vztahů školy a rodičů dnes nemůže úspěšně fungovat vzdělávání dětí a mládeže. Škola a rodina by měly spolu komunikovat a kooperovat. Do vztahů školy a rodiny zasahuje řada vlivů jako postoje, názory i předsudky rodičů a veřejnosti vůči konkrétní škole nebo učitelům. Za významnou determinantu v kooperaci rodiny a školy se považuje to, zda vůbec rodiny se školou komunikují. Vztahy mezi školami a rodinou v České republice spíše stagnují, než aby se zintenzivňovaly (viz podle²).

Je však potřebné si uvědomit, že vztahy školy a rodiny se mohou stát pro rodiče velmi ambivalentní, neboť stojí v pomyslném trojúhelníku rodiče – žák – škola. Na jedné straně se snaží, aby děti neměly problémy, ale přitom myslí na to, jak se s dětmi ve škole zachází. Dochází k tzv. hledání školy na míru. Škola není a nemůže být rodina, ale v mnohém mají stejné požadavky na dítě (ukládání úkolů, disciplína apod.). Bylo by dobré, kdyby škola našla takové řešení vzájemných vztahů, které by nechalo fungovat rodinný mýtus v rodinách žáků a současně rozvíjelo přijatelný životní příběh žáka (viz podle³).

---

¹HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001, s. 20.

² PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 1.vyd. Praha, Portál, 2000. s. 171.

³KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s.107.

2.1 učitel

Učitelem se může stát pouze osoba s pedagogickým vysokoškolským vzděláním nebo osoba, která si doplňuje pedagogickou kvalifikaci podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

Každý učitel se postupně stává expertem a rozšiřuje své profesní kompetence (schopnosti, způsobilost, kvalifikaci). Mezi profesní kompetence učitele patří:

- kompetence **odborněpředmětové**
- kompetence **psychodidaktické** (vytvářet příznivé podmínky pro učení, motivovat k poznávání, aktivizovat myšlení, vytvářet příznivé sociální, emocionální a pracovní klima, řídit procesy žákova učení, individualizovat je z hlediska času, tempa, hloubky, míry pomoci, interpretovat učivo, základy jednotlivých oborů vzhledem k věkovým zvláštnostem žáků apod.)
- kompetence **komunikativní** (nejen ke vztahu k dětem, ale i k světu dospělých – rodičům, kolegům, nadřízeným a jiným sociálním partnerům školy)
- kompetence **organizační a řídící** (plánovat a projektovat svou činnost, navozovat a udržovat určitý řád a systém)
- kompetence **diagnostická a intervenční** (jak žák myslí, cítí, jedná a proč, jaké to má příčiny, kde má žák problémy, jak mu lze pomoci)
- kompetence **poradenská a konzultativní**
- kompetence **reflexe vlastní činnosti** (činnost učitele jako předmět analýzy, ze zjištěného umět vyvodit důsledky, např. modifikovat učitelovo chování, přístupy a metody)¹

---

¹ZKUŠENÝ UČITEL (EXPERT). *Kdy se učitel stává zkušeným profesionálem?* [cit. 2010-03-14].

Dostupný z WWW: < <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=966> >.

Do poradenských kompetencí učitele spadá schopnost poradit, být schopen vést rozhovor a řešit konflikty. A. Hopf ve své knize *Sociální pedagogika pro učitele* popisuje situace jednotlivých učitelů:

- Existují pracovní struktury degradující učitele na osamělé bojovníky. Jejich práce v izolaci podporuje pocit osamění a redukcí zažitých standardů chování.
- Izolovanost pedagogické práce blokuje výměnu zkušeností a podporuje vytváření legend.
- Kolektivní vyhýbání se konfliktům a sporným otázkám vytváří zdánlivě harmonický svět učitelských sborů, které nepřipouští otevřené projevy pocitů a vytváří velký tlak na přizpůsobivost učitelů.
- Vznikají skupiny, které sice znamenají pro své členy ochranu, ale na druhé straně je toto „členství“ odděluje od ostatních skupin.¹

Otázkou zůstává, zda je v silách učitele, aby kromě funkce vzdělávací převzal i funkci sociálně výchovnou. Není rezignace učitele na výchovnou složku ve výuce snížením jeho kvalifikace? Nejsem si jista, zda učitel, který se orientuje jen na svoji odbornost, je nápomocen při formování lidské (dětské) duše (viz srovnej²).

Složitost učitelovy role spočívá v tom, že je velmi konfliktotvorná. Jiná očekávání mají nadřízení, jiná rodiče, jiná žáci. Nesplněná očekávání, byť z jedné strany, je pak posuzováno touto stranou jako selhání. Žáci očekávají od svého učitele velmi často ochranu, rodiče mu přisuzují profesionalitu, díky níž je schopen kompenzovat nedostatky jejich dětí.³

---

¹HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001, s.135.

²HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001, s.23.

³KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*.1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s.110..

Je možné rozlišit dvě zásadní pojetí ve vztazích učitel – žák:

- Explicitní (kustodický) přístup, ve kterém dominuje orientace a soustředění pozornosti žáka na učitele, neboť on jedná podle příkazů společnosti. Cíle určuje jednotně pro všechny žáky.
- Implicitní (edukativní) model, ve kterém učitel orientuje plně svou pozornost na žáka, snaží se zjistit, zda a jak může být nápomocen v rozvíjení jeho potřeb (jeho autonomie). Učitel je označován jako zástupce žáka.¹

Jsou situace, ve kterých učitel potřebuje pomoci. Nepomohla by učiteli spolupráce se sociálním pedagogem jako s nestrannou osobou, která stojí mimo školní hierarchii?

Role sociálního pedagoga by mohla být nastíněna:

- jako pomocníka a „obhájce“ žáka (jeho práv a důstojnosti)
- jako mediátora v konfliktech se žáky a rodiči
- jako koordinátora s veřejnou správou
- jako iniciátora spolupráce s místními výchovně-vzdělávacími institucemi
- jako organizátora volnočasových projektů a aktivit

Kvalita a složitost výchovných úkolů v současnosti i budoucnosti vyžaduje zvolit erudovaný a komplexní přístup. Ten nemohou realizovat jen učitelé, kteří se sami nacházejí ve svízelné situaci. I oni potřebují ve svých náročných úkolech pomoci (= odlehčit jim, aby mohli plnit svou základní funkci). Jejich erudici a znalost žáků je však třeba využít ve prospěch věci, což je možné, pokud by se podařilo, aby učitelé a sociální pedagogové nepracovali vedle sebe, ale naopak spolupracovali jako partneři. A tak snižovali výskyt nežádoucích jevů jako je agresivita, šikana, drogy, nevhodné

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s.114.

chování a jednání nejen ve školním prostředí.¹

Význam funkce třídního učitele

Vzhledem k tomu, že jsou do funkce třídního učitele promítána různá očekávání, tím je mu poskytnuta možnost zaujmout na poli sociální pedagogiky základní místo. Jelikož třídní učitelé tráví se žáky více času, je zde možnost intenzivnějších vztahů.

Kompetence třídního učitele zahrnuje výchovnou odpovědnost při třídních výletech, společenském životě třídy, kontakty s rodinným prostředím žáků a v zastupování žáků ve vztahu k ostatním učitelům, samozřejmě také administrativu.²

---

¹KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001, s. 192-193.

²HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001, s.140.

2.2 výchovný poradce

Výchovným poradcem se stane učitel, který absolvoval specializační studium a působí v rámci systému výchovného poradenství na základních, středních a speciálních školách.¹

Kvalifikační předpoklady pro výchovného poradce vymezuje § 8 vyhlášky č. 317/2005 Sb. (ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.). Nejméně 250 hodin dlouhé studium pro výchovného poradce probíhá na vysoké škole a je ukončeno obhajobou závěrečné písemné práce a zkouškou před komisí.

Výchovný poradce by se měl v první řadě věnovat kariérovému poradenství. Problémy se šikanou či poruchy chování má ve své kompetenci školní metodik prevence. Vzhledem k tomu, že výchovný poradce a školní metodik prevence jsou pedagogové a často se dostávají do dvojrole, bylo by dobré tyto služby profesionalizovat, výchovný poradce a školní metodik prevence by byli poradním orgánem, který by zajišťoval základní konzultace a komunikaci s pedagogy, ale vlastní činnost by vykonával školní psycholog nebo školní speciální pedagog.²

Výchovní poradci jsou často prvními poradenskými subjekty, na které se učitelé, rodiče i sami žáci a studenti obracejí v případě problémů. Do jejich kompetence spadá řešení prospěchových, kázeňských, rodinných nebo zdravotních problémů na základě podnětu třídního učitele. Mohou fungovat i jako poradci žáků v případě vztahových, citových či rodinných problémů a zprostředkovávají další odbornou pomoc (pedagogicko-psychologické vyšetření, konzultaci s psychologem, návštěvu střediska výchovné péče, sexuologa, právníka nebo sociálního pracovníka).

---

¹PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha : Portál, 2003, s. 279.

²LA SALA, Z. Výchovným poradcům by pomohly větší úlevy z úvazku. *Školství*. 2006, vol. 14, no. 34, s. 7.

S prosbou o pomoc, dotazem či stížností se na ně obracejí rodiče žáků a studentů. Stávají se poradním hlasem ředitele školy ve výchovných otázkách a je v jejich kompetenci obracet se v případech podezření hrozící patologie na příslušné odborníky. Podávají informace o výchovných a vzdělávacích cílech školy a jsou iniciátory preventivních (osvětových) aktivit spolu se školním metodikem prevence (např. organizace přednášek). Náplní jejich práce je také poskytovat kariérové poradenství žákům.

Kariérové poradenství

Během devítileté školní docházky řeší rodiče a škola tuto problematiku několikrát. Již během prvního stupně hledají někteří rodiče pro své děti specializované základní školy (jazykové, matematické, umělecké či sportovní) a přechod žáků na tento typ škol bývá s výchovným poradcem konzultován.

Dalším mezníkem je pátá třída základní školy, kdy se žáci hlásí na osmiletá gymnázia. Na jedné straně může být práce výchovného poradce formální (vyplnění příslušné dokumentace), ale na straně druhé si mnoho rodičů klade otázku, zda jejich syn či dcera na gymnáziu uspěje, a proto by výchovní poradci měli mít dostatečnou představu o nárocích studia na osmiletých gymnáziích a v jejich nabídce by měla být možnost zprostředkování odborného diagnostického vyšetření ve spolupracujícím poradenském zařízení.¹

Jestliže žáci během svého studia na základní škole nepřešli na jiný typ škol, rozhodují se v deváté třídě o svém budoucím studiu. Výchovný poradce je osoba, která má detailní znalosti o různých typech středních škol, o jejich zaměření a podmínkách přijetí.

---

¹KREJČOVÁ, L. Jak vypadá praxe výchovného poradce. *Řízení školy*. 2009/2010, vol. 6, no. 4, s. 20.

Pro žáky, kteří se nemohou rozhodnout, je tu nabídka v podobě profesní diagnostiky, v těchto případech výchovný poradce spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami, kde žáci mohou absolvovat komplexní vyšetření.

Existují i dotazníkové metody, které mohou využívat sami výchovní poradci, např. Dotazník volby povolání a plánování profesní kariéry. Výchovný poradce by však měl zvážit i studijní výsledky daného žáka, styl učení apod.

Je důležité si uvědomit, že výchovný poradce může velmi ovlivnit celkové řešení žákova problému.

2.3 školní metodik prevence

Školním metodikem prevence se může stát učitel nebo vychovatel, který absolvoval studium k výkonu specializovaných činností – prevence sociálně patologických jevů, dle vyhlášky č. 317/2005 Sb., § 9 c), ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb., má zájem a vnitřní a odborné předpoklady. Jako osoba by měl mít důvěru a přirozenou autoritu jak dětí, tak kolegů.

Školní metodik prevence se podílí na přípravě a realizaci programů prevence zneužívání návykových látek a negativních jevů ve škole. Sleduje dění na škole a vylepšuje strategie přístupu k prevenci. Pomáhá zajišťovat volnočasové aktivity školy a podílí se na jejich akcích, které pořádá ve volném čase.

Spolupráce s ostatními členy sboru, učiteli, třídními učiteli, výchovným poradcem, školním psychologem, školním speciálním psychologem, je běžnou součástí dne metodika prevence. Poskytuje jim odborné vedení a metodickou pomoc při realizaci preventivních programů školy a při realizaci jednotlivých preventivních aktivit, pro své kolegy připravuje vzdělávací akce. Střediska výchovné péče, krizová centra a další instituce, které poskytují primární, sekundární i terciální péči patří mezi zařízení, se kterými spolupracuje a doporučuje je při své konzultační a poradenské činnosti rodičům.

Školní metodik prevence si vede přehled záznamů o realizovaných krocích a aktivitách. Pro hodnocení efektivity svých aktivit může využít dotazníky, slohové práce či schránky důvěry.¹

Pro kvalitní efekt působení školního metodika prevence by měly být

---

¹PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA BRNO. *Desatero školního metodika prevence*, zpracováno dle Vladimíra Hettnera - projekt IPPP. [cit. 2010-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.poradenskecentrum.cz/desatero-smp.html>

dodržovány některé nezbytné zásady jako princip systémovosti, princip systematičnosti a komplexnost.

Princip systémovosti znamená, že veškeré činnosti a snahy musejí tvořit systém. Ve vzájemném souladu by měla působit škola, rodina a další výchovná zařízení, občanská sdružení, ale také policie. Činnost musí však být podporována legislativou, médii a společenskou atmosférou.

Druhým důležitým principem je systematičnost. Veškeré působení musí být průběžné a sociálněpedagogická činnost kontinuální.

Třetí důležitou zásadou je komplexnost, která bývá chápána jako vzájemná provázanost prevence primární, sekundární a terciární, specifická i nespecifická, zahrnující navíc všechny věkové kategorie.¹

Práci výchovného poradce a školního metodika prevence na škole vykonávají řadoví učitelé nad rámec svého úvazku. Jedním z řešení by bylo snížení učitelského úvazku, aby mohli řádně vykonávat práci výchovného poradce a školního metodika prevence. V mnoha školách je dnes tlak na předávání povinností třídnímu učiteli.

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 150.

2.4 školní psycholog

Profesi školního psychologa legislativně zakotvila vyhláška č. 72/2005 Sb., a metodický pokyn Ministerstva školství a tělovýchovy. Rozlišujeme tedy školního psychologa – působí přímo na dané škole a poradenského psychologa – působícího v pedagogicko-psychologické poradně. V mnoha případech však je pozice školního a poradenského psychologa zastoupena jednou osobou, která na poloviční úvazek pracuje ve škole. Jedním z problémů subprofese školního psychologa jsou zdroje, ze kterých je financován a k tomu odpovídající zastoupení školních psychologů na našich školách.

Pracovní náplní školního psychologa je diagnostikování, poradenství, terapie a depistáž. Problémy dětí, které jsou školnímu psychologovi doporučeny učitelem, se týkají problematického chování a problémů s chováním, na druhé straně děti, jež za školním psychologem přicházejí samy, mívají konkrétnější zakázku např. konflikt s rodiči, tréma při zkoušení, pocit méněcennosti, agrese spolužáků, následky užívání drog, šikana. Výhodou pro žáky se stává dostupnost psychologa v prostředí, které je pro ně známé a bezpečné. Otázkou zůstává, na kolik je škola bezpečné místo pro žáka či studenta, když škola je v představách některých žáků spojena s nepříjemnými zážitky úzkosti a stresu, pro další z nich je místem setkávání s kamarády a chápajícími učiteli, místem, kde poprvé zažívají pocity sounáležitosti a bezpečí. Školní psycholog při své práci může otevřít citlivá místa žáků, které je těžké řešit v prostředí školy, a proto by měl vždy pečlivě zvážit a naplánovat cíle svého působení (viz podle¹).

Výhodou práce školního psychologa je možnost přizvání k diagnostice

---

¹ZAPLETALOVÁ, J. Pocit bezpečí a důvěry žáků – klientů školního psychologa (má psychoterapie místo ve školním prostředí). *Výchovné poradenství*. 2000, vol. 1, no. 24/25, s. 11.

žáka učitele, ale i žáka samotného, jelikož diagnostika probíhá na půdě školy.

Školní psycholog nepracuje pouze s jednotlivcem, ale i s třídním kolektivem nebo skupinou problémových dětí. Pořádá pravidelné skupinové aktivity zaměřené na prevenci negativních jevů, ve třídách pracuje se skupinovou dynamikou, se vztahy a komunikací ve skupině. S jednotlivými učiteli rozebírá a konzultuje problémové studenty, pomáhá rozpoznávat strategie učení, je zván jako poradce k řešení záškoláctví, šikanování, agrese. Nezbytnou součástí práce školního psychologa je také pravidelná spolupráce s rodiči, konzultace pro rodiče, osvětová činnost, účast na klubech rodičů, zprostředkování rodinné terapie... Školní psycholog pracuje se všemi články systému, ale sám musí zůstat mimo systém a zachovat si neutralitu.¹

Velmi náročná může být i rodinná terapie, kde je nutné, aby školní psycholog respektoval sociokulturní úroveň rodiny, věk dítěte i rodičů, charakter problému a pokusil se vždy předjímat, co by změna rodině přinesla. Navíc časová náročnost těchto forem terapie ukazuje, že je vhodnější přenechat je jiným odborným zařízením.² Vždy je však nutný informovaný souhlas klienta nebo jeho rodiče.

Vztah školní psycholog - učitel

Pedagog se může cítit přítomností školního psychologa ohrožen, velmi však záleží na jejich vzájemné spolupráci.

Jaké jsou výhody spolupráce? Spolupráce, která čerpá z nedirektivních a systémy respektujících přístupů, otevřenost, transparentnost psychologovy práce jsou dobrými předpoklady pro vytváření kvalitního profesionálního

---

¹ZAPLETALOVÁ, J. Školní psycholog ve vztahové síti školy. *Výchovné poradenství*. 1999, vol. 1999, no. 19, s. 20-23.

²ZAPLETALOVÁ, J. Pocit bezpečí a důvěry žáků – klientů školního psychologa (má psychoterapie místo ve školním prostředí). *Výchovné poradenství*. 2000, vol. 1, no. 24/25, s. 11.

vztahu mezi psychology a učiteli.

Přednosti takového přístupu jsou spatřovány především v tom, že:

- Podporuje a posiluje učitelovy kompetence, nepřináší recepty, nenahrazuje pedagogiku, ale umožňuje učitelům uvědomit si, v čem jsou dobří – a lépe toho využívat v jakékoliv školní situaci, posiluje a garantuje centrální postavení učitele.
- Vyžaduje cirkulární myšlení (chování není izolováno, je chápáno v interakci s prostředím, které ho může udržovat, zeslabovat nebo zesilovat).
- Vede k uvědomování si a respektování hranic.
- Minimalizuje riziko posílání dětí (rodičů) ke „specialistům“ s problémy na úrovni interakcí ve školním kontextu.
- Psycholog postupuje od pohledu na učitele jako klienta k pohledu na učitele jako spolupracovníka.
- Úkolem psychologa není uzdravovat dítě (nosiče poruchy), ale redefinovat problém a vést učitele k zavedení změn.

Ve spolupráci je možné (a žádoucí!) nalézt a využívat zdroje učitelů a žáků, zdůrazňovat jejich autonomii, činit učitele spoluodpovědnými za práci s problémovými dětmi a podporovat jejich vědomí, že se mohou beze studu stát součástí problému a úspěšně zvládnout jeho řešení.¹

---

¹LAZAROVÁ, B. Možnosti spolupráce učitelů a školních psychologů. *Učitelské listy*. 2002/2003, vol. 10, no. 5, s. 15.

2.5 školní speciální pedagog

Speciální pedagog je absolvent vysokoškolského magisterského studia speciální pedagogiky nebo absolvent jiného vysokoškolského magisterského pedagogického studia doplněného státní závěrečnou zkouškou ze speciální pedagogiky – specializace: psychopedie, logopedie, somatopedie, surdopedie, tyflopédie.¹

Vyhláškou č. 72/2005 Sb. došlo k legislativnímu zakotvení profese školního speciálního pedagoga a s novou profesí počítá i metodický pokyn Ministerstva školství a tělovýchovy Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole. Zavedení do škol podporují i projekty spolufinancované Evropskými strukturálními fondy.

Náplň práce školního speciálního pedagoga se liší na základě profesního zaměření konkrétního pracovníka, ale hlavně vychází ze specifik dané školy. Nejčastější aktivitou je diagnostika a náprava specifických poruch učení, dále jsou to preventivní aktivity, depistáže a konzultace s rodiči, učiteli, vedením školy a dalšími spolupracujícími profesemi. Dle zákona by mezi další aktivity mělo spadat také kariérové poradenství.

Sonda do profese školního speciálního pedagoga, která byla realizována na podzim roku 2006 jako kvalitativní analýza subjektivního pohledu školních speciálních pedagogů na jejich působení v rámci školy a na vztah k jednotlivým žákům, rodičům, učitelům, vedení školy a kolegům v rámci školního poradenského pracoviště, dospěla k těmto závěrům:

Vztah školní speciální pedagog - učitel

Školní speciální pedagogové se v kontaktu s učiteli snaží zajistit podporu, servis, inspiraci a od učitelů očekávají kvalifikovanost, komplexní

---

¹ŠMEJKALOVÁ, H. K obsahu činností odborných pracovníků speciálně pedagogických center.

Speciální pedagogika. 1999, vol. 8, no. 3-4, s. 75-80.

přístup a zájem o dítě a vlastní profesní rozvoj.

Očekávání na straně učitelů jsou speciálním pedagogem vnímána někdy jako nereálná, ale mezi akceptovaná očekávání učitele směrem k speciálnímu pedagogovi patří pomoc s problémovými žáky, podpora komunikace ve smyslu mediace, dále pak metodická podpora. Speciální pedagog přijímá skutečnost určitých limitů u učitelů a kladně hodnotí i malé posuny. Snaží se nevyvolávat tlak na rychlé, nereálné změny.

Vztah školní speciální pedagog - rodič

Tento vztah, dle autorky, lze hodnotit jako oboustranně kladný, rodič hledá oporu, pomoc, alternativu, potřebuje důvěru. Může se však vyskytnout tlak ve smyslu negativních kompetencí. Speciální pedagog pak vyjasňuje očekávání, možnosti práce s dítětem, a to srozumitelnou formou. Často působí v roli mediátora mezi učitelem a rodičem.

Vztah školní speciální pedagog - žák

V tomto vztahu si oba uvědomují výhodu individuálního kontaktu, ale role speciálního pedagoga jako zastánce žáků může mít i svá negativa. Speciální pedagog může začít vnímat více jedinečnost žáka, oproti pohledu učitele, který v souladu se svojí profesí nahlíží na žáka v kontextu žáků ostatních a požaduje určitý výkon.

Vztah školní speciální pedagog – psycholog

Psychologové disponují více kompetencemi než školní speciální pedagogové, jelikož mají k dispozici více diagnostických nástrojů, ale ne vždy dokážou adekvátně intervenovat ve smyslu stimulace, reedukace, ale i přes tuto odlišnost by nemělo být cestou vzájemné soupeření, ale spolupráce.¹

---

¹MRÁZKOVÁ, J. Sonda do profese školního speciálního pedagoga. *Zpravodaj pedagogicko-psychologického poradenství*. 2007, vol. 2007, no. 50, s. 38-39.

2.6 pedagog volného času (vychovatel)

Výchova ve volném čase má u žáka vyvolávat příjemné a stimulující pocity, prožívání úspěšnosti, dobrovolnou aktivitu, která vychází z jeho potřeb a zájmů, anebo kterou navodil pedagog vhodnou motivací a žák ji interiorizoval.¹

Dle zákona č. 563/2004 Sb., § 16 a § 17 se stává vychovatelem nebo pedagogem volného času osoba, která získala odbornou kvalifikaci ve vysokoškolském, vyšším odborném nebo středním vzdělání v akreditovaném programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na vychovatelství, sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času.

Pedagog volného času je pedagogický pracovník, který pomáhá dětem, mládeži i dospělým využívat potenciál jejich volného času k rozvoji osobnosti, k vytváření a prohlubování sociálních vazeb i společensky prospěšné činnosti. Proto práci pedagoga volného času může vykonávat pouze osoba disponující následujícími specifickými kompetencemi:

- Je schopna organizovat a řídit volnočasové aktivity.
- Sleduje při volnočasových aktivitách výchovné cíle směřující k rozvoji osobnostní a sociální kompetence účastníků.
- Aplikuje poznatky ze sociální psychologie v práci se skupinou.
- Rozvíjí a aplikuje pedagogické metody specifické pro pedagogiku volného času.²

Problematikou ve vzdělávání pedagogů volného času se zabývá Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času.

---

¹MASARIKOVÁ, A. Osobnost pedagoga volného času. *Vychovatel*. 1992, vol.37, no. 9, s. 7-9.

²Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času: [online].AVPVC – nezisková organizace, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: < http://www.avpvc.cz/prilohy/navrh_zmeny_zakona-2008.pdf >.

Asociace je neziskovou organizací, která sdružuje zástupce škol, jež připravuje pedagogy volného času, zástupce organizací pro další vzdělávání pedagogů volného času a odborníky v pedagogice volného času. Jejich cílem je přispět k rozvoji pedagogiky volného času jako vědního a studijního oboru. Cíl činnosti je naplňován zejména prostřednictvím expertní, poradenské a publikační činnosti v oboru, pořádání odborných setkání, seminářů a konferencí, koordinace studijních plánů v oblasti pedagogiky volného času, prosazování zájmů oboru na veřejnosti a zprostředkování a výměny informací.¹

Podle základních charakteristik pedagogického působení můžeme hovořit o čtyřech typech pedagogů volného času:

- **poradce** - volnočasová komunikace, spontánní formování volnočasových situací představují jeho vlastní chápání pedagogiky
- **animátor** - zajímá se hlavně o specializované obsahy volného času a jejich zprostředkování, např. sportovní vedoucí, turistický průvodce
- **administrátor volného času** – organizátor aktivit na hřišti, center pro mladé, studijních výprav apod.
- **politik a vědec** – je to role, ve které hledá pedagog volného času základy pro adekvátní společenské konání, typologie vychází z osobnostních předpokladů a individuálního přístupu pedagoga vůči objektu výchovy, je kladen důraz na tvořivost. Na tomto základě vypadá taxonomie pedagogů volného času takto:

1. vedoucí mládeže (charakteristický je nadbytek elánu, zájem o sebezdokonalování)

---

¹Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času: [online].AVPVC – nezisková organizace, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: < <http://www.avpvc.cz/informace.htm>>.

2. *kvalifikovaný učitel* (obvykle má velmi dobrou profesionální přípravu, zná cíle i metody výchovné práce, má zodpovědný a poctivý přístup k práci, na škodu věci však někdy bývá, že je poznamenaný školskými podobami vztahu k dětem)
3. *pedagogicky nekvalifikovaný dospělý* (dobrovolník nebo profesionál, ve svém výchovném působení vychází z osobních vzpomínek na zážitky z mládí, kombinuje je s vlastními rodičovskými zkušenostmi a doplňuje laickým úsudkem; kladem je přístup k dětem a po doplnění teoretických znalostí může kvalita jeho působení stoupat)
4. *pedagog volného času* (své výchovatské úsilí považuje za celoživotní poslání, mistrovsky, bez direktivních a autoritativních metod buduje vztah mezi sebou a svými svěřenci, je pro ně instruktorem, poradcem, starším přítelem, trenérem, představuje pro děti morální autoritu, ve výchovné činnosti si počíná nenápadně, lidsky, moudře; představuje ideál pedagoga volného času)¹

Nároky na pedagogy volného času rostou, do jejich kompetencí spadá práce s různými sociálními a výchovnými prostředími, tvořivost, nápaditost, práce s lidmi v různých fázích života a mnoho dalších kompetencí, aby mohli odvádět kvalitní práci s dětmi, mládeží a dospělými v jejich volném čase.

---

¹VÁŽANSKÝ, M. Typológia pedagogov volného času. *Vychovávateľ*. 1995, vol.39, no. 9/10, s. 36-37.

2.7 pedagogický asistent (asistent učitele)

Do našeho školství již více než deset let proniká profese pedagogického asistenta, který napomáhá žákům se sociokulturním handicapem, se speciálními vzdělávacími potřebami se úspěšně vyrovnat s nároky dnešní školy a obstát v ní. Do roku 1997 nebylo v našich školách běžné, aby v jedné třídě či vyučovací nebo výchovné skupině působili dohromady dva nebo tři pedagogové, ale na základě platnosti vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) č. 127/1997, o speciálních školách a speciálních mateřských školách začínají působit dva druhy asistentů (asistenti pedagoga, osobní asistenti).

Asistent pedagoga podle zákona o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb., § 2 je pedagogickým pracovníkem. Pozici pedagogického asistenta upravuje vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí a žáků a studentů mimořádně nadaných.

§ 7 odst. 1 určuje hlavní činnost asistenta pedagoga:

- pomoc žákům přizpůsobit se školnímu prostředí
- pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti
- pomoc při komunikaci se žáky
- pomoc při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází

V našich školách můžeme rozlišit dva druhy asistentů:

- asistenty pedagoga pro žáky se zdravotním postižením
- asistenty pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním (tzv. romský asistent)

Dle předpisů MŠMT asistenti pedagoga musí být starší osmnácti let, musí mít dokončené minimálně základní vzdělání, být trestně bezúhonný,

absolvovat čtyřicet náslechoových hodin a úspěšně absolvovat akreditovaný kurz pedagogického minima v délce deseti dní (osmdesát výukových hodin).

O zřízení funkce asistenta žádá právnická osoba, která vykonává činnost školy. Žádost by měla obsahovat počet tříd a žáků, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu nebo mzdy, zdůvodněné potřeby zřízení funkce pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout a náplň práce asistenta pedagoga (dle vyhlášky MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, § 7, odst. 2). Předpokládaný úvazek asistenta pedagoga je v rozmezí 20 až 40 hodin týdně.

Dále se budu zabývat problematikou asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním (tzv. romského asistenta).

2.7.1 asistent pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním (romský asistent)

Jedním z cílů zřízení funkce romského asistenta bylo zlepšit postavení Romů ve společnosti. První asistent začal pracovat v ostravské škole Přemysla Pittra v roce 1993¹. Do roku 1997 se o jejich náplň, ale i odměny staraly neziskové organizace, jmenovitě Nadace Nová škola a Společenství Romů na Moravě.

Od roku 1997 jsou placeni z MŠMT a stali se státními zaměstnanci a jejich počty se zvětšují. Romští asistenti jsou pojítkem mezi školou, romským dítětem a rodiči, nemělo by však dojít k tomu, že asistent se stane pouhým poslíčkem vyřizujícím rodičům informace ze školy. Role asistenta je velmi

---

¹ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1.vyd. Praha, Portál, 2001, s 149.

obtížná. Rodiče žáků často školnímu systému nedůvěřují a nenachází ve vzdělání svých dětí žádný přínos.

Asistent pomáhá žákům adaptovat se v novém prostředí, aby postupně získali pocit bezpečí a důvěry a v mnoha případech se stává i jejich životním vzorem. Bylo by dobře, kdyby se romští asistenti podíleli i na předškolní přípravě romských dětí a pomohli jim tak překonat jazykové bariéry a začlenit se mezi ostatní vrstevníky. Velký důraz by měl být kladen i na mimoškolní aktivity, kdy romské děti mohou vyniknout díky svému pohybovému a hudebnímu nadání.

Hlavními cíli činnosti romských asistentů:

- Pomáhat pedagogům ve vlastní výchovně vzdělávací činnosti, při komunikaci s romskými dětmi, při individuálním přístupu k žákům a při odstraňování výchovných a vzdělávacích obtíží.
- Pomáhat při mimotřídních a mimoškolních činnostech třídy, školy.
- Spolupracovat s rodiči žáků.
- Spolupracovat s romskou komunitou v místě školy.

Nástupem romských asistentů do škol je vytvářeno kvalitativně jiné prostředí – multikulturní kolektiv učitelů, dělba práce je stanovena nejenom vzájemnou dohodou, vzájemným respektem, ale i legislativně. Hlavní činnost asistenta je směřována do zajištění volného času romských dětí.

Záznam vyprávění absolventa pedagogického minima v Kryštofových Hamrech Viléma Oračka (romský asistent): *„Občas se mi stává, že můj žák do školy nepřijde. Nedělám si z toho velkou hlavu, avšak navštívím rodinu a přátelsky se svému žákovi věnuji doma. Protože v první řadě považuji za důležité, aby se učil. A dělám to velmi rád. Když o tom přemýšlím, právě taková reakce je předností romského učitele. Moje vstřícná reakce je*

*základem větší důvěry žáka i rodiny v moji osobnost a zároveň zdrojem
hlubšího poznání života mých žáků. “¹*

---

¹BALVÍN, J. Romský pedagogický asistent a jeho možnosti při výchově romských dětí.
Vychovatel. 2000, vol. 45, no. 1, s. 25-26.

2.8 sociálně pedagogická pomoc v rodině

Rodina je z pohledu různých vědních disciplín definována různě (sociologie, psychologie, demografie, ekonomie, právo). Každý tento specifický pohled má svoje opodstatnění a charakterizuje rodinu celou řadou znaků. Ze zorného úhlu sociální pedagogiky je nejdůležitější sociologické a psychologické hledisko. V praxi sledujeme dva přístupy k rodině, a to preventivní a psychoterapeutický. Výše již bylo zmíněno, že rodina je nenahraditelným místem socializace a akulturace jedince. Rodina stále zůstává primární sociální skupina v procesu socializace dítěte a přes všechny vzrůstající vlivy dalších činitelů je faktorem, který se zásadně podílí na formování osobnosti mladého člověka. Jde především o období raného dětství, kdy kvalitní působení rodiny nemůže prakticky nahradit žádná jiná instituce.¹ Každá rodina je zároveň subjektivním světem s originální kulturou a vytváří si svůj vlastní objektivní obraz světa.

Sociálně pedagogická pomoc rodině má prostřednictvím intenzivní péče rodinám pomoci:

- v jejich výchovných úkolech
- při překonávání každodenních problémů
- při řešení konfliktů
- při kontaktu s úřady a institucemi, podporovat a poskytovat pomoc k vytvoření svépomoci, samostatnosti²

O jaký typ rodin se jedná? Jsou to většinou rodiny s větším počtem dětí, neúplné rodiny, s omezenou schopností vychovávat, ekonomickými problémy, ale i rodiny zanedbávající péči o děti a s problémy při výchově, ve škole a při využívání volného času.

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 122.

²HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: UK, 2001, s. 60.

Jako zajímavé se mi jeví zjištění souvislosti mezi chováním žáků a materiální úrovní rodiny. Jak výše příjmu, tak majetkové poměry působí v zásadě příznivě po jistou hladinu. Výrazně nadprůměrná úroveň má pak důsledky spíše negativní. Dále se projevila významná závislost chování žáků na pracovní době, a to především otců. Čím zaměstnanější jsou otcové, tím více výchovných problémů.¹

Je důležité si uvědomit, že ne všechny rodiny jsou vhodnými příjemci sociálně pedagogické pomoci. Je důležité zjistit, zda v rodině je dostatečná vůle přijmout principy krizové intervence a ochota k dobrovolné účasti na řešení problému.

Mezi úkoly sociálně pedagogické pomoci v rodině spadá poradenství pro rodiče v záležitostech výchovy, asistence při vyřizování úředních záležitostí, problémy partnerského soužití rodičů, regulace problémů se zadlužením rodiny, pomoc při školní práci dětí, vytvoření plánu hospodaření, asistence při zavedení chodu domácnosti, poradenství v oblasti výživy.²

Kdo se podílí na sociálně pedagogické pomoci v rodině? V našich podmínkách by to měli být sociální pracovníci z oddělení sociálně právní ochrany dětí. Otázkou však zůstává, na kolik s rodinou skutečně pracují. Jistou pomoc by mohly rodiny nalézt v nevládním sektoru.

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 128.

²HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001, s. 61.

2.9 primární prevence sociálních deviací

Sociální deviace

Deviace je ustálený způsob používání myšlení, rozhodování, respektive vnějšího chování a jednání, který se v záporném smyslu vymyká tomu, co je obecně pokládáno za běžné.¹

Pojetí deviace ve smyslu sociálním je širší než v oblasti morálky či práva. Jedná se o narušení kterékoliv sociální normy. Lze tedy hovořit o odchylkách ve směru negativním i pozitivním (přehánění norem až do krajnosti).

Rozlišujeme čtyři základní obecné teorie deviantního chování:

- Teorie kulturního přenosu tvrdí, že deviantní chování je naučeno stejným způsobem jako chování konformní, totiž interakcí s ostatními lidmi. Vzniká v určitých subkulturách, v nichž je v zásadě pokládáno za normální.
- Teorie strukturálního tlaku, která předpokládá, že v každé společnosti vznikají situace, na něž určitá část populace reaguje chováním odchýlným od norem (chudoba plodí zločin, bída vede k prostituci).
- Teorie kontrolní vysvětluje deviantní chování oslabením či absencí sociální kontroly. Vychází z předpokladů, že lidé jsou konformní, pokud působí sociální kontrola.
- Teorie etiketizační chápe deviaci jako výslednici efektivního označování některých lidí za devianty jinými sociálně významnými lidmi.²

Sociální deviace lze rozdělit do tří rovin: negativní sociální jevy, asociální jednání, sociálně patologické jevy.

---

¹ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha : Portál, 2003, s. 41.

² KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 46.

Negativní sociální jevy jsou jevy, které se objektivně vyskytují v každé společnosti a které nabírají na závažnosti, když překročí jejich výskyt únosnou hranici. Mezi tyto jevy patří např. nezaměstnanost, rozvodovost atd.

Asociální jednání však již patří mezi závažnější, jelikož narušují zájmy politické, ekonomické, morální. Patří sem např. výtržnictví, šikana, působení extrémních hnutí, sekt.

Sociálně patologické jevy jsou z hlediska společnosti pokládány za nejproblematictější, nejnebezpečnější a mají největší negativní důsledky. K těm nejvíce typickým řadíme kriminalitu, toxikomanii, sebevražednost.¹

Primární prevence

Prevenci definujeme jako soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům.²

Konkrétní preventivní aktivity se dělí zpravidla na tři typy: primární prevence, sekundární prevence a terciární prevence.

Primární prevence spočívá v posilování odolnosti, obranyschopnosti s cílem předcházet negativním jevům tak, aby vůbec nevznikaly. Sekundární prevence je orientovaná na potencionálně ohrožené jedince či skupiny, jenž vyhledává s cílem předejít rozvoji a šíření daných jevů, změnit okolnosti, aniž ještě došlo ke specifickým projevům. Terciární prevence představuje působení snažící se minimalizovat již existující problémy.

Pro prevenci je rozhodující výchozí poměr projektivních (láska, zájem o člověka) a rizikových (ohrožujících) faktorů ve výchovném procesu a v celém působení prostředí.

---

¹ KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 47.

² PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha : Portál, 2003, s. 178.

Neexistuje žádná zaručená metoda prevence, ale existují mechanismy, kterými je možné rizika zmenšovat.¹

Prevenci ale můžeme klasifikovat i podle jiných kritérií. Podle rozsahu rozlišujeme prevenci plošnou (v rámci celé společnosti), skupinovou (zaměřenou na určité skupiny) nebo individuální (práce s konkrétním jedincem). Za podstatné lze pokládat rozdělení na prevenci specifickou a nespecifickou. Specifická se týká jednotlivých sociálních deviací, nespecifická prevence představuje celkové formování osobnosti ke zdravému životnímu stylu tak, aby zralá osobnost byla sama schopna odolávat nejrůznějším negativním vlivům, ohrožením a nástrahám.²

Velký vliv v primární (nespecifické) prevenci má škola. Varováním by mělo pro vychovatele (rodiče) být registrování projevů, které vedou k podezření na možné sociálně patologické jednání. Obecně za varující lze považovat: náhlý a nápadný neprospěch, náhlou ztrátu zájmu o učení, ztrátu zájmu o dosavadní záliby a aktivity, konflikt s nejbližším okolím, projevy deprese, úzkostné stavy, nespavost, psychickou vyčerpanost (viz podle³).

V současné době můžeme najít poskytovatele prevence v některých z následujících skupin:

Peer – dítě 2. stupně základní školy, které realizuje vrstevnický program (proškolené dítě – laik).

Student – proškolený k tomu, aby realizoval prevenci na základních a středních školách (proškolený laik, často ještě sám osobně nezralý).

Pedagog – realizuje prevenci v rámci svého zaměstnání učitele (neprofesionální preventiva s různou úrovní vzdělanosti v oblasti prevence, kterou realizuje okrajově při své hlavní profesi pedagog).

---

¹KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 55.

²KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008, s. 148.

³KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 55.

Psycholog/psychiatr – realizuje prevenci vedle svého zaměstnání spíše okrajově (vzdělanost v oboru bez specializace na prevenci, chybí často zkušenost s prací se školními kolektivy).

Profesionální preventista – člověk vykonávající prevenci jako své hlavní zaměstnání, má vzdělání nejen v oblasti psychologie, pedagogiky, ale i dostatečně kvalitní zkušenost a výcviky potřebné pro tuto práci (vzdělaný profesionál s odbornými výcviky pro tuto oblast).

Abstinující závislý – člověk pracující v této oblasti často na základě silné motivace s praktickými zkušenostmi a pohledem toho, kdo prožil závislost (osobnost využívající osobní zkušenosti se závislostí).

Neabstinující závislý – i taková alternativa se u nás vyskytla. K dětem byl opakovaně posílán aktivní závislý za účelem odstrašení.

Laik – laik profesionál, absurdita, která se v oblasti prevence bohužel vyskytuje (nemá vzdělání, výcvik ani zkušenosti, ale podařilo se mu získat v rámci grantových řízení prostředky, a tak působí).¹

Problematiku prevence ve škole se snaží řešit tzv. Strategie prevence sociálně patologických jevů v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy a vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Vzhledem k tomu, že primární prevence se realizuje na každé škole v České republice, dochází k preventivnímu působení na každé dítě ve vztahu k návykovým látkám a jiným sociálně patologickým jevům. Je důležité rozlišovat, co znamená osvěta, prevence a včasná intervence, která už má velmi blízko k péči o experimentátora. Osvěta přináší informace a vzdělává dítě v tom, jaké drogy existují, jaké přináší problémy a jak souvisejí se vznikem závislosti, ale není to prevence, za kterou je mylně přijímána. Dalším paradoxem je, že většina osvětových programů je směřována k dětem

---

¹VRBKOVÁ, H. Omyly a paradoxy primární prevence. *Psychologie dnes*. 2002, no. 12, s. 15.

v období puberty, kdy jakékoliv informace přijímají přes vývojový filtr vzdoru. Informace by měly přicházet již v době, kdy fakt, že drogy jsou nebezpečné, má pro dítě stejný emocionální význam, jako skutečnost, že hlavní město sousedního Slovenska je Bratislava.¹ Je důležité, aby prevence působila na emotivní složku více než na kognitivní.

K zásadám preventivního působení je potřebná znalost cílové skupiny, jednání na partnerské úrovni, navození atmosféry důvěry a snaha o autentičnost. Je také potřeba si uvědomit, že jakékoliv izolované působení znamená neúspěch. Skutečnou prevencí je dlouhodobé působení na dítě s ohledem na věk a jeho aktuální prožívání světa, směřování na rizikové faktory spolupodílející se na vzniku závislostí a jiných sociálně patologických jevů.

---

¹VRBKOVÁ, H. Omyly a paradoxy primární prevence. *Psychologie dnes*. 2002, no. 12, s. 14.

3. Spolupráce školy s dalšími institucemi

V rámci školské soustavy může rodič a pedagog využít služeb mnoha odborných zařízení, jež se mohou vzájemně lišit, ale přitom z pohledu potřeb klienta a komplexnosti řešení daného problému se vzájemně doplňují. V dalším textu charakterizují typy těchto zařízení: pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogická poradna, střediska výchovné péče, OSPOD (oddělení sociálně právní ochrany dítěte), probační a mediační služba a dobrovolnické organizace.

3.1 pedagogicko-psychologická poradna

Pedagogicko-psychologické poradny jsou mezi veřejností jedním z nejznámějších typů poradenského zařízení zaměřeného na problematiku výchovy i školního vzdělávání dětí a mládeže. Klientům se v poradně věnuje psycholog, speciální pedagog, logoped a sociální pracovník. O konzultaci (vyšetření) v pedagogicko-psychologické poradně mohou požádat rodiče, zákonní zástupci dítěte nebo sám mladiství, je-li starší patnácti let. V mnoha případech vyšetření doporučuje nebo o něj žádá pedagog (učitel MŠ, třídní učitel, ředitel školy nebo výchovný poradce). Jelikož se jedná většinou o vyšetření nezletilé osoby, tak může být vyšetřen jen s písemným souhlasem rodiče nebo zákonného zástupce a bez jejich svolení získané informace nesmí pedagogicko-psychologická poradna poskytnout škole nebo dalším institucím.

Náplň práce pedagogicko-psychologické poradny spočívá ve vyšetření školní zralosti, zjišťování laterality apod. Například i posouzení vhodnosti případného odkladu školní docházky. Pracovníci zabezpečují výchovu i vzdělávání dětí a mládeže s postižením somatickým, mentálním nebo smyslovým, včetně postižení kombinovaného, u něhož se vzdělávací program

dítěte koncipuje zpravidla s ohledem na převládající typ a formu postižení. Posuzují vhodnost integrace nebo zařazení do speciální školy. Diagnostikují a napomáhají s reedukací specifických vývojových poruch učení a případně podávají návrh na zařazení dítěte do specializované třídy. Problematickou specifických vývojových poruch učení, tj. dysgrafií, dyslexií, dysortografií, dyskalkulií apod. se také zabývají Dys-centra, <http://www.dyscentrum.org/>, která od r.1995 vznikají při školských zařízeních. Dále do kompetencí poradenských psychologů spadá diagnostika poruch vývoje osobnosti, poruch chování (konflikty, záškoláctví, šikana, kriminalita, toxikomanie apod.) a sociální retardace, porucha komunikace, smyslové vady, vady řeči a jejich náprava. Také poradenství v oblasti volby povolání nebo volby typu školy v návaznosti na prospěch, schopnosti, dovednosti a zdravotní stav dítěte nebo mladistvého či řešení komplexní problematiky školního neprospěchu je součástí práce poradenského psychologa (viz podle¹).

---

¹NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*.2.vyd. Praha, Portál, 2006, s.102.

3.2 speciálně pedagogická centra

Do oblasti poradenské činnosti spadá speciálně pedagogické poradenství zaměřené na zabezpečení ucelené výchovy a vzdělání pro děti a mládež s jakýmkoli typem zdravotního handicapu. Speciální poradenství definujeme jako komplex poradenských služeb určených specifickým skupinám jedinců, kteří jsou znevýhodněni zdravotně či sociálně a jejichž handicap mívá dlouhodobý (chronický) charakter. Speciálně pedagogická centra jsou speciální školská zařízení, která se specializují na určitý typ zdravotního postižení – defektu (viz podle¹). V roce 1990 vzniklo prvních 12 center a v současné době je do sítě škol a školských zařízení zařazeno 89 speciálně pedagogických center.

Mezi klienty speciálně pedagogických poraden patří klienti s tělesným postižením, s poruchami mobility, zrakově postižení klienti, klienti s postižením sluchu, klienti s problémy ve verbální komunikaci, klienti s mentálním postižením, klienti s parciálními poruchami (lehká mozková dysfunkce, nízké sebehodnocení, malá sociální zkušenost).

Speciálně pedagogická centra jsou zpravidla zřizována při speciálních státních i nestátních školách. Poskytují poradenské služby školám, ústavům, rodinám postižených dětí, orgánům státní správy. Kmenovými či externími pracovníky, jež zabezpečují služby speciálně pedagogických center, jsou psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, logopedi, etopedi, ergoterapeuti, psychoterapeuti, rehabilitační pracovníci, pediatři, psychiatři a v neposlední řadě neurologové. Speciálně pedagogická centra poskytují péči zpravidla dětem ve věku od 3 do 19 let. Speciálně pedagogické centrum by mělo zajišťovat péči především pro děti, které nejsou umístěny ve speciální škole.

---

¹NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. 2.vyd. Praha, Portál, 2006, s. 66.

Služby jsou poskytovány v budově centra, v terénu – v rodině, ve škole či školském zařízení, ale i v dalších sociálních a zdravotnických zařízeních.

Do pracovní náplně speciálního pedagoga spadá komplexní speciálně pedagogická diagnostika s návrhy na opatření odstraňující nebo zmírňující následky postiženého dítěte, připravují podklady pro rozhodnutí o přeřazení dítěte do speciální školy, připravují individuální vzdělávací plány pro rodiče, učitele a vychovatele postiženého dítěte, přímo pracují s dítětem, poskytují odborné konzultace a metodickou pomoc učitelům a rodičům postižených dětí individuálně integrovaných v běžných základních školách. U speciálního pedagoga je možnost zapůjčení speciálních pomůcek, učebnic a odborné literatury.

Práce psychologa ve speciálně pedagogickém centru spočívá v psychologické diagnostice dětí, v jejich dlouhodobém sledování, v posouzení vhodnosti případného zařazení dítěte do speciální školy, v poskytování konzultací rodičům, učitelům individuálně integrovaných postižených dětí.

Nezastupitelná role je i role sociálního pracovníka speciálně pedagogického centra, který provádí depistáž postižených dětí v rodině, navazuje kontakt s rodinami pečujícími o postižené dítě, spolupracuje s orgány sociální péče, zajišťuje sociálně právní ochranu klientů centra a v neposlední řadě vede jeho evidenci a administrativu.

Spolupráce pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogického centra

Pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum spolu spolupracují, ale odlišné jsou ve svých činnostech. Pedagogicko-psychologická poradna se spíše orientuje na diagnostiku bez přímé návazné speciálně pedagogické péče, kterou by měla zajišťovat speciálně pedagogická centra. Pedagogicko-psychologické poradny se tedy orientují na děti

předškolního i školního věku (žáky ZŠ, OU a SŠ), zatímco s dětmi se zdravotním postižením budou pracovat speciálně pedagogická centra. Jelikož není ve všech obcích a městech pro rodiče dostupné speciálně pedagogické centrum, mohou se rodiče či škola obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu.

3.3 střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče začala vznikat v první polovině devadesátých let minulého století pod názvem Střediska výchovné péče pro děti a mládež na základě chybějících zařízení, jež by stála mezi rodinou a školou na jedné straně a zařízeními ústavní výchovy na straně druhé. Byl zájem o zařízení, které pomůže dětem a mládeži, u nichž je porucha chování na začátku, tedy v době, kdy je ještě naděje, že se podaří zastavit další nežádoucí vývoj u dítěte či mladistvého. V České republice tak postupně vzniklo přes třicet výchovných zařízení. V dalším vývoji se Střediska výchovné péče postupně stala v okruhu své působnosti významným pomocníkem ředitelů škol, výchovných poradců, školních preventistů i ostatních učitelů při řešení výchovných problémů jednotlivých žáků.¹

Metodický pokyn k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež nalezneme v zákoně č. 109/2002 Sb., pod § 16, § 17, § 18 a § 19, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Střediska výchovné péče mají zvláštní postavení v systému preventivně výchovné péče. Jsou zčásti zařízeními poradenskými a z části výchovnými. Je přesně stanoveno, jaké prostorové podmínky musí střediska výchovné péče mít a je jednoznačně řečeno, kteří odborníci se o klienty starají. Jedná se o tři profese: psycholog, speciální pedagog a vychovatel, kteří musí absolvovat psychologické vyšetření a mít platné potvrzení o psychické způsobilosti. Střediska výchovné péče jsou přiřazena k diagnostickým nebo výchovným ústavům.²

---

¹KAŠE, J. Jak mohou střediska výchovné péče pomoci školám? *Učitelské listy*. 2003/2004, vol. 11, no. 10, s. 8.

²ŠVANCAR, R. Prostor pro děti s rizikem poruch chování. *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2006, vol. 109, no. 19, s. 12.

Střediska výchovné péče poskytují tyto služby:

- ambulantní péči – poradenské a terapeutické služby dětem, mládeži a jejich rodinám, psychologickou diagnostiku, preventivně výchovné programy, rodinnou terapii pro rodiče samotné
- celodenní (stacionární) péči – klienti se účastní výchovně-vzdělávacího programu, jenž je zaměřený na problematiku poruch chování a učení
- pobytovou (internátní) péči – zpravidla osmitýdenní diagnosticko-terapeutický pobyt, v této době je možné i pracovat s kolektivem, do kterého se klient následně vrátí

Jedním z nejčastějších požadavků ze strany škol je řešení ztráty motivace pro školní práci, projevy nekázně, rušivé chování (syndrom ADHD), snížené sebeovládání, sociálně patologické jevy, šikana. Ze strany klientů jde hlavně o rodinné problémy, týrání a sexuální zneužívání, školní problémy spojené zejména s mentální retardací, užívání návykových látek.

Klienti přicházejí dobrovolně a jsou ve věku od šesti let do ukončení středního vzdělání, pokud je dítě starší patnácti let, může přijít samo bez rodinného zástupce. Základem péče je smlouva, individuální výchovný plán, na jehož sestavení se podílejí odborníci, rodiče a samotné dítě. Jde o to, aby si uvědomili, čeho chtějí dosáhnout, jakou změnu očekávají, jaký je cíl spolupráce se střediskem výchovné péče. Všichni se na závěr zavazují, že s plánem souhlasí a že ho budou dodržovat (viz podle¹).

Historie Výchovného ústavu a Střediska výchovné péče Klíčov

Jedním z našich nejstarších středisek výchovné péče je Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov, vznik tohoto zařízení spadá do roku 1984, kdy vznikl Výchovný ústav pro mládež, ředitelem byl jmenován

---

¹ ŠVANCAR, R. Prostor pro děti s rizikem poruch chování. *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2006, vol. 109, no. 19, s. 13.

PhDr. Matouš Řezníček, který Výchovný ústav rozšířil o Výchovné léčebné oddělení zaměřené na drogovou problematiku a o preventivně výchovnou část s názvem Středisko pro mládež NVP. Cílem pracoviště byla speciální preventivní činnost v rámci resocializace obtížně vychovatelné, problémové i delikventní mládeže a dětí. Tento komplex byl předchůdcem dnešních středisek výchovné péče. Do listopadu 1989 byl součástí Střediska pro mládež NVP: Výchovný ústav pro mládež, Výchovné léčebné oddělení pro mladistvé toxikomany (s ambulantní i lůžkovou částí) a 3 preventivně výchovná oddělení (s ambulantní i lůžkovou částí pro "krátkodobé pobyty").

Jedním z dalších mezníků ve vývoji Střediska výchovné péče byl vznik Občanského sdružení SANANIM, jež se zabývalo problematikou závislosti na nealkoholových drogách, poté vznik Terapeutické komunity Němčice a v květnu 1993 otevření K-centra (nizkoprahové zařízení s důrazem na snižování rizik souvisejících s užíváním drog).

Právní subjektivitu získalo Středisko výchovné péče pro děti a mládež a Výchovný ústav pro mládež s názvem "Středisko pro mládež Klíčov" k 1. červenci 1995 a stalo se příspěvkovou organizací přímo řízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Součástí střediska byly: Výchovný ústav pro mládež (VÚM nyní VÚ), oddělení preventivně výchovné (KRUH nyní KLÍČ), oddělení krizové (MOST, nyní PONTIS), oddělení preventivně výchovné pro mladistvé ohrožené drogou.¹

Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov - dnes

Výchovný ústav je určen pro chlapce ve věku od patnácti let s nařízenou ústavní výchovou. Celé zařízení ústavu je tvořeno několika

---

¹Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov: [online]. VÚ a SVP Klíčov, c2010. [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW: < <http://www.klicov.cz/index.php?c=historie>>.

odděleními s prostupnou strukturou. Středisko výchovné péče poskytuje služby pro děti ve věku do patnácti let a je situováno v několika lokalitách v Praze (Prosek a Malvazinky), na Proseku sídlí vedení a provozní oddělení celého zařízení spolu s většinou základních oddělení výchovného ústavu a třemi odděleními Střediska výchovné péče (ambulantní, celodenní a internátní), v Kostelci nad Labem je umístěno pobytové oddělení a v Křešíně (okres Pelhřimov) je komunitní oddělení pro klienty s problémy se zneužíváním OPL (viz podle¹).

---

¹Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov: [online]. VÚ a SVP Klíčov, c2010. [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW: < <http://www.klicov.cz/index.php>, 2010>.

3.4 práce sociálního pracovníka OSPOD a kurátora pro mládež

Sociálně právní ochrana dětí je zaručena v České republice zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Na její realizaci se významným dílem podílí obecní úřady obcí s rozšířenou působností, zejména odbory sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany (dále OSPOD).

Hlavní klientelou sociálních pracovníků jsou nezletilé děti z rodin, kde se rozvádějí rodiče, není dostatečná péče a dochází k týrání, ohrožování mravní výchovy nezletilých. Dále jsou to děti, jež po smrti rodičů zůstaly samy nebo děti, o něž jejich rodiče nemají zájem.

Sociální pracovníci řeší zejména:

- situaci dítěte narozeného mimo manželství a pomoc matce dítěte narozeného mimo manželství
- zastupování dětí při střetu zájmu dětí a rodičů, dětí, které nemohou zastoupit rodiče
- problematiku dítěte z neúplné rodiny
- nedostatečnou péči o děti a problematiku zneužívaného, zanedbávaného a týraného dítěte
- náhradní rodinnou péči
- další účelovou pomoc dětem (viz podle¹)

V rámci této péče sociální pracovník provádí šetření v rodině a bydlišti dítěte, ve škole, pracovišti dítěte, dále ve zdravotnickém, školském zařízení, získává informace o dítěti a jeho rodině, spolupracuje s jinými státními orgány a obecními úřady. Podává návrh na vydání předběžného opatření o umístění nezletilého dítěte do náhradní výchovy.

Na základě požadavků soudu podává zprávy o výchovných poměrech

---

¹BURDOVÁ, Eva; NOVOTNÁ, Věra; BRABENEC, František. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2002, s. 23-28.

nezletilých a navrhuje opatření ve věcech jejich další výchovy, zastupuje nezletilce u soudu v postavení opatrovníka, poskytuje poradenskou pomoc rodičům, dětem, těhotným ženám v jejich obtížných rodinných a sociálních situacích, vyhledává ohrožené děti.

Sociální pracovník podává návrhy na zahájení soudního řízení ve věcech ústavní výchovy, zbavení (omezení) rodičovských práv, podněty na zahájení trestního stíhání rodičů (osob odpovědných za výchovu dítěte) při podezření spáchání trestného činu proti dítěti.

Práce s rodinou na OSPOD

Mezi nejčastější činnosti OSPOD související s prací s rodinou patří ochrana dětí před tělesným a duševním násilím, zajištění reintegrace a zotavení dítěte, které se stalo obětí týrání, zneužívání, zanedbávání nebo jiného krutého zacházení. Do práce s rodinou patří především prevence. Důraz je kladen na vyhledávání dětí, u nichž lze určité problémy předpokládat nebo které již u nich existují. Úkolem je tyto problémy sledovat a poskytovat včasnou pomoc třeba i ve formě poradenské činnosti.¹ Součástí prevence je i povinnost obcí vytvářet dětem podmínky pro rozvíjení zájmové, kulturní a sportovní činnosti.

Důležitým úkolem OSPOD je za pomoci rodin sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti. Mělo by pomoci tam, kde rodina vyčerpala všechny své možnosti k dosažení změny stavu.

Včasná intervence sociálního pracovníka by měla pomoci dítěti a mladistvému ohroženému: zanedbáváním, týráním, zneužíváním, sociálním vyloučením, domácím násilím atd.

---

¹BURDOVÁ, Eva; NOVOTNÁ, Věra; BRABENEC, František. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2002, s. 31.

Vzhledem k tomu, že příslušný zákon jim ukládá tolik úkolů a personálně jsou tolik poddimenzovány, že nezvládnou více než nutné administrativní minimum. Soustavnou terapeutickou práci vykonávat nemohou. Odkazování dětí z problémových rodin do ústavní péče je téměř jediným opatřením, jež mohou u vysoce ohrožených dětí použít.¹

Kurátor pro mládež

Kurátor pro mládež je státní úředník, jehož úkolem je zabývat se dětmi z nefunkčních rodin, dětmi, které vedou zahálčivý či nemravný život, dětmi zanedbávajícími školní docházku, požívající alkohol nebo jiné návykové látky, dětmi živícími se prostitucí, dětmi, jež spáchaly před dovršením patnácti let čin jinak trestný, dětmi utíkajícími z domova i dětmi, na nichž byl spáchán trestný čin.²

Zákon kurátorovi pro mládež ukládá na základě požadavků orgánů činných v trestním řízení podávat zprávy o dětech a mladistvých, jež se dopustili trestného činu. Informace získává kurátor pro mládež individuálními pohovory, šetřením poměrů, informacemi ze škol, školských a zdravotnických zařízení. Vždy by měl být s dítětem nebo mladistvým u výsledku, konfrontace, při hlavním líčení a veřejném zasedání v trestních věcech mladistvých.

Pro své klienty zprostředkovává pomoc odborných poradenských zařízení a poskytuje jim a jejich rodičům sociálně právní, výchovné, případně i psychologické poradenství při řešení jejich rodinných, osobních a sociálních problémů. Dále provádí výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mladistvých a sleduje jejich účinnost a snaží se působit na zlepšení podmínek v rodinách dětí a mladistvých, kteří jsou v ústavní nebo ochranné výchově

---

¹MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 270.

²MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, s. 270.

s hlavním cílem umožnit jejich návrat do rodiny.

Dle zákona jsou kurátoři povinni jedenkrát za půl roku dojíždět do diagnostických ústavů, všude tam, kde mají své klienty a jedenkrát za čtvrt roku navštěvují mladistvého ve vazbě. Všichni klienti musí být řádně vedeni ve spisech, které se po dosažení zletilosti (a pokud jsou s nimi stále problémy) postoupí sociálnímu kurátorovi pro dospělé, který si podle nich založí svůj nový spis. Stejný postup je i tehdy, dostane-li kurátor nějaký případ mladistvého, potom se zeptá na OSPOD, zda už je klient veden v evidenci a pokud ano, spis se opět postoupí dál. Ve většině případů je klientova rodina v evidenci.

Kurátor pro mládež také analyzuje situaci v oblasti sociálně patologických jevů, navrhuje a podílí se na organizování a realizaci preventivních opatření. Sleduje, jak děti a mladiství využívají volný čas, s kým se stýkají.

Důležitá je i spolupráce kurátora pro mládež s ústavy, se školou a školskými zařízeními, občanskými sdruženími.

3.5 probační činnost

Probační činnost je dána zákonem č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 1 o probační a mediační službě, je definována jako organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Hlavním posláním probace je kvalifikované zajištění tzv. alternativních trestů s individuálním přístupem. Hlavní podstatou není jen ochrana společnosti, ale také pokus o resocializaci pachatele trestné činnosti a ochrana před negativními zkušenostmi pobytu ve vězení. Nejčastěji je spojována s podmíněným odsouzením.

Pachatel, kterému byl uložen dohled, je podle § 26 povinen:

- Spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě jeho probačního programu.
- Dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem.
- Informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování soudem uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem.
- Umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém žije.¹

---

¹FINGER, Libor. Probace a její prvky v Českém trestním systému. *Trestní právo – vybraná témata*. 2003 [cit. 2009-10-21]. Dostupný z WWW: <<http://trestni.juristic.cz/481190/clanek>>.

Jedním z dalších prostředků pro úspěšné uplatnění probace v praxi je mediace, která je definována jako neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů, při které mediátor jako nezávislá a nezájatá osoba pomáhá stranám identifikovat jejich zájmy a podporuje je v hledání společných a reálných řešení v bodech, které způsobily konflikt. Cílem a výsledkem mediace je jasně formulovaná, srozumitelná a prakticky uskutečnitelná dohoda, na jejíž podobě se podílejí všichni účastníci mediačního procesu.¹

3.5.1 probační a mediační služba s mladistvými a dětmi mladšími 15 let

Práce s mladistvými a dětmi je jednou z důležitých činností Probační a mediační služby (dále jen PMS). Na jednotlivých střediscích PMS ČR působí specialisté na práci s mládeží. Pracovníci PMS zajišťují dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, výkon mnoha výchovných a trestních opatření, zejména dohledu probačního úředníka a společensky prospěšné činností. V rámci přípravného řízení nabízí pomocnou ruku mladistvým pachatelům, jejich rodinám a poškozeným, jež spočívá zejména v mimosoudním řešení situace (mediaci), nabídce vhodných programů pro mladistvého a jiných výchovných opatření, která lze se souhlasem mladistvého uložit už v rámci přípravného řízení.

Cílem PMS je urovnání konfliktu, rychlá intervence a náhrada škody poškozenému. Na jednotlivá střediska PMS se může obrátit kdokoliv ze zúčastněných (mladistvý, jeho zákonní zástupci nebo poškozený). Služby PMS jsou bezplatné.

Profesionální práce specialisty PMS, s mladistvým klientem nebo dítětem mladším patnácti let, vyžaduje daleko větší spolupráci s rodinou a školou než u dospělého klienta. Je to kombinace sociální kontroly a pomoci.

---

¹MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. 1 vyd. Praha: Portál, 2003, s. 135.

Hlavním cílem PMS je posílit výchovné působení na mladistvého pachatele, aby v případně méně společensky ohrožujícího přestupku bylo trestní stíhání odkloněno a tam, kde čin mladistvého je závažný, byla uplatněna taková opatření, která budou směřovat k posílení výchovného vlivu, a tak snižovat riziko další recidivy.

3.5.2 postup specialistů pro práci s dětmi mladšími 15 let

Vychází ze zákona 218/2003 Sb., § 93 odst. 1 písm. a. Specialista na mládež by se měl domluvit s příslušným okresním státním zástupcem, aby byla střediska PMS vyrozumívána o všech případech, u kterých se okresní státní zastupitelství (dále OSZ) domnívá, že by byla vhodná práce probačního úředníka.

Dle § 93 odst. 1 o soudnictví ve věcech mládeže - dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) dohled probačního úředníka
- b) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- c) ochrannou výchovu

Metodický standard PMS pro práci s dětmi mladšími patnácti let doporučuje:

1. Domluvit se soudem pro mládež, aby byla střediska PMS vyrozumívána o termínech jednání v těch případech, kde je PMS činná.
2. Rozeslat pozvánku rodičům a nezletilému klientovi a informovat opatrovníka, který byl nezletilému soudem pro mládež ustanoven.
3. Při osobní konzultaci na středisku s rodiči a „nezletilcem“ se zaměřit na oblasti:

- Zjistit postoj nezletilého k činu jinak trestnému (zda věděl, že jedná nesprávně, a že se tímto jednáním může dostat do konfliktu se zákonem).
- Pokusit se změnit postoje nezletilého k činu jinak trestnému (např. proč by podobné jednání neopakoval, co se nyní v jeho vnímání celé situace změnilo).
- Pomoci nezletilému, aby si uvědomil, koho svým jednáním poškodil (poškozený, on sám, rodiče, apod., jakým způsobem jmenované osoby konkrétně poškodil).
- Najít společně s nezletilým možnou nápravu následků jeho činu (např. omluva – písemná, osobní, dle možností a schopností náhrada škody vůči rodičům, tj. hmotná, ale i náprava trápení, které svým nejbližším způsobil, co udělá ve prospěch rodiny, co doposud nedělá nebo se tomu vyhýbá, požádat o odsouhlasení nebo korekci návrhu přítomným rodičem a zcela konkrétní kontrakt zapsat do záznamu z jednání s klienty např. se může jednat o vykonávání domácích prací např. v úterý a ve čtvrtek – umytí nádobí bez toho, aby ho kdokoliv vyzval nebo o přípravu do školy – každý večer přečte matce nahlas tři stránky z knihy či ukáže přípravu do školy, domácí úkoly a podobně, specialista na práci s nezletilci by neměl přijímat obecná prohlášení typu, že nezletilec bude hodný nebo že se zlepší ve škole).
- Vysvětlit nezletilému jakými jinými způsoby jednání by se mohl dostat do rozporu se zákonem.
- Hovořit s nezletilým, o tom jak situaci řešili v rodině, kdo z rodiny nesl vzniklou situaci „nejhůře“, kdo z rodiny má na klienta největší vliv – myšleno pozitivně, komu se nejvíce svěřuje a řeší s ním své problémy.

- Informovat nezletilého a jeho rodinu o smyslu a cílech dohledu probačního úředníka, vymezit srozumitelně s ohledem na věk a vnímání nezletilého klienta úlohu a postavení PMS ČR v rámci justice.
4. Zaslát pozvánku poškozenému. Při osobním jednání s poškozeným zjistit jeho potřeby, následky trestné činnosti. Pokud je poškozený také nezletilý, např. v rámci šikany, je nezbytné a důležité přizvat i rodiče.
  5. Vypracovat zprávu pro rozhodování soudce pro mládež.
  6. Uvědomit si rizika a potřeby vyplývající z aktuální situace nezletilého a rodinného systému, ve kterém nezletilec žije včetně zahrnutí situace poškozeného /oběti.
  7. Je vhodné, když se soudního jednání osobně zúčastní specialisté na práci s mládeží.¹

Důležité je si uvědomit, že bez spolupráce rodiny, jako nejvlivnějšího socializačního činitele, školy a dalších pracovníků působících v prevenci sociálně patologických jevů, nenabude resocializace a reedukace chování nezletilých a mladistvých efektivních změn.

---

¹PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Metodický standard pro práci s mladistvými.*

[cit. 2009-10-22]. Dostupný z WWW: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>.

3.6 dobrovolnictví

Sociálně pedagogická práce ve škole a dobrovolnictví není dáváno příliš do souvislostí, ale styčné body mohou být nalezeny. Spolupráce s programem Pět P, programem Lata a s dětskými a mládežnickými sdruženími jsou plně funkční jen při spolupráci s dobrovolníky.

Dobrovolnictví je pojem, který ve slovníku nenalezneme. Dobrovolnictví vychází z filozofie křesťanství a v dnešní době je zastoupeno v České republice hlavně Českou katolickou charitou a Diakonií Českobratrské církve evangelické.

Dobrovolnictví bych definovala jako činnost, kterou si volí dobrovolník svobodně, koná ji ve prospěch druhých a nenárokuje si odměnu. Jeho činnost je obsahem i časem vymezena, dobrovolník ji věnuje svůj čas, energii a schopnosti, není finančně ohodnocen za svoji činnost, ale zůstává mu dobrý pocit, že pomohl ostatním, získal zkušenosti či přátelství.

Rozlišujeme několik typů dobrovolnictví:

- dárcovství
- dobrovolná sousedská výpomoc (dnes se pomalu transformuje v tržní vztahy, LETS)
- dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. Sbor dobrovolných hasičů)
- veřejně prospěšné dobrovolnictví (např. dobrovolní dárci krve, horská služba, skauting, YMCA)
- dobrovolná služba (např. Mládež pro Evropu, United Nations Volunteers)

Dobrovolné organizace jsou takové, jejichž činnost je postavena převážně na dobrovolnících. Většinou se jedná o neziskové organizace, které často zohledňují menšinové a individuální potřeby obyvatel. Díky svému zaměření a charakteru bývají často iniciátory změn či nových trendů

ve společnosti a nositeli morálních hodnot. Nejvýznamnější oblasti s největším zapojením dobrovolníků a také s největší odezvou ve společnosti jsou oblasti ekologická, humanitární a lidská práva, sociální a zdravotní, kulturní, sportovní a vzdělávací.

Dobrovolnictví v sociálním a zdravotním sektoru je nejvíce zastoupeno neziskovými organizacemi a jejich dobrovolníky, a to hlavně z důvodu nedostatečného zajištění státem v minulých letech. Zde již využití dobrovolníků vyžaduje profesionální management, protože se zde dobrovolníci pohybují na poli psychosociálních služeb a je třeba připravit je na citlivý přístup. Zároveň je nutné připravit organizaci na přijetí dobrovolníků, včetně vyškolení vlastních koordinátorů dobrovolníků v organizaci. Zejména v této souvislosti je nezastupitelná funkce nově vznikajících dobrovolnických center jako zdroje metodické pomoci, výcvikových a supervizních programů a propagace dobrovolnictví ve společnosti v nejširším slova smyslu.¹ Příklad neziskových organizací, které využívají dobrovolníky ve své práci: Nadace nová škola, Fond ohrožených dětí, Občanské sdružení Jahoda, Občanské sdružení Ratolest.

Dobrovolnictvím ve sportovní a vzdělávací činnosti. V Evropě a v USA pomáhají dobrovolníci se vzděláváním dětí v době vyučování, u nás je péče dobrovolníků spíše směřována do mimoškolní volnočasové aktivity a navazuje na tradici zájmových kroužků, tělovýchovných a turistických oddílů. V České republice je zastoupena dětskými a mládežnickými organizacemi (např. Junák - svaz skautů a skautek ČR, Pionýr – viz volnočasová sdružení pro děti a mládež).

---

¹Dobrovolnictví: [online]. Servisní a informační portál dobrovolnictví v České republice, c2001-2010. [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

3.6.1. dobrovolnické organizace (Program Pět P, Občanské sdružení Lata)

Nelze se nezmínit o Národním dobrovolnickém centru HESTIA, které se podpoře dobrovolnictví v ČR věnuje od roku 1993.

Posláním občanského sdružení HESTIA je vytváření pozitivních a funkčních mezilidských vztahů v rámci rodiny i v širším kontextu občanské společnosti. HESTIA podporuje a realizuje výzkumné, výcvikové a vzdělávací programy, poradenství a terapii, supervize a stáže pro dobrovolníky i profesionály. HESTIA vydává účelové publikace, navazuje kontakty s iniciativami a institucemi s obdobnými cíli v ČR a v zahraničí a přispívá k propagaci a publicitě uvedených aktivit.¹

Národní dobrovolnické centrum HESTIA také realizuje projekty: program pro děti Pět P, projekt dobrovolníci v nemocnicích, projekt pro nezaměstnané absolventy škol, projekt dobrovolníci ve školách či program Evropské dobrovolnické služby.

Program Pět P (one to one)

Dobrovolnický program Pět P (péče, přátelství, pomoc, podpora a prevence) je zaměřen na věkovou skupinu šest až patnáct let. V České republice funguje od roku 1996. Zakladateli Programu Pět P v České republice jsou Jiří Tošner a Olga Solzanská. Program Pět P je obdoba amerického programu „Big Brother Big Sister“, který vznikl v USA již před 100 lety.² Je založen na principu blízkého a přátelského vztahu mezi jedním

---

¹Hestia – Národní dobrovolnické centrum: [online]. Národní dobrovolnické centrum realizuje aktivity pro profesionály z oblasti dobrovolnictví a neziskového sektoru, [cit. 2010-02-02].

Dostupný z WWW: <<http://www.hest.cz>>.

²Program Pět P v ČR aneb Dobrovolníci jsou velcí kamarádi. *Moderní vyučování*. 2004, vol. 10, no. 7, s. 18.

dítětem a jedním dospělým dobrovolníkem. Dvojice spolu tráví dvě až tři hodiny týdně po dobu jednoho roku. V případě, že mají oboustranný zájem, je možné smlouvu o „scházení se“ prodloužit. V České republice je Program Pět P podporován Open Society Fund Praha (<http://osf.cz/>).

Program Pět P nabízí pomoc zejména dětem, které pocházejí ze sociálně slabšího společenského prostředí či z prostředí se sociálně patologickými problémy (dětmi z rozvedených rodin, dětmi, které nemají kamarády nebo nejsou schopny běžným způsobem navazovat přátelské vztahy, neumějí komunikovat, mají problémy s chováním ve skupině, jsou hyperaktivní a hůře zvladatelné. Program Pět P je zaměřen na preventivní pomoc a proto do programu nepřijímají děti s patologickými projevy.

Pro výběr dobrovolníků jsou určena pravidla a kritéria. Dobrovolník musí být starší osmnácti let a projít odborným výcvikem, kde je posouzen psychologem na základě diagnostického testu a následného pohovoru (hodnotí se motivace a osobnostní předpoklady pro práci s dětmi). Každý měsíc navštěvuje dobrovolník skupinovou supervizi vedenou psychologem, kde si předávají dobrovolníci zkušenosti a svěřují se s problémy.

Dle výsledků hodnocení programu se u dětí zlepšuje oblast sebedůvěry, důvěry v okolí, objevují se schopnosti vyjádřit své pocity, dochází k zlepšení komunikace s okolím a děti si sami vyhledávají mimoškolní aktivity.

Děti do Programu Pět P doporučují výchovní poradci, sociální pracovníci OSPOD, dětské psychologové a psychiatři.

Asociace Programu Pět P v České Republice byla založena v roce 2001 a zastřešuje regionální centra programu. V roce 2010 Program Pět P běží v devatenácti městech České republiky (např. České Budějovice, Písek, Brno, Liberec, Olomouc, Opava, Uherské Hradiště, Zlín, Ústí nad Labem, Zlín).

Jako dobrovolník programu Pět P jsem se scházela s šestiletým chlapcem. Program Pět P kontaktovala na základě doporučení školy jeho matka. Chlapec vyrůstal v neúplné rodině. Při nástupu do 1. třídy soukromé

základní školy byla třídní učitelka informována, že chlapci byla diagnostikována hyperaktivita s poruchou pozornosti (v předškolním věku navštěvoval speciální mateřskou školu). Škola na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny zajistila pedagogického asistenta. Ve druhé třídě, kdy nebyl již ve třídě přítomen pedagogický asistent, se však situace stala pro školu neúnosnou a chlapce vyloučila. Matka byla nucena nechat syna hospitalizovat na dětské psychiatrii, kde podstoupil třítýdenní diagnostický pobyt. Poté nastoupil do Základní a střední školy pro děti se specifickými poruchami chování, kde by měl ukončit základní vzdělání.

Pedagogičtí pracovníci soukromé základní školy přecenili své možnosti a schopnosti pro práci s chlapcem s ADHD.

Občanské sdružení Lata (one to one)

Podobný programem jako Program Pět P je občanské sdružení Lata (Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty), které na počátku 90. let 20. století v České republice založil Doc. PhDr. Oldřich Matoušek, který je odborným garantem. Lata je pražská nezisková organizace pomáhající ohroženým dětem, mladým lidem a jejich rodinám v Praze a blízkém okolí. Klienty Lata jsou mladí lidé od třinácti do dvaceti-šesti let, kteří cítí, že mají problémy v oblasti:

- vztahů (navazování vztahů s vrstevníky, s partnery, obtížně se orientují v mezilidských vztazích a mají problém s dospělými autoritami)
- rodiny (výchovné problémy, útěky z domova, problém s nerespektováním autority rodičů, specifické problémy dětí žijících v neúplných rodinách)
- začlenění do společnosti - socializace, způsob trávení volného času (záškoláctví, šikana, nerespektování autority dospělých, nezodpovědný přístup ke vzdělání, nízká motivace k jeho dokončení, experimentování s návykovými látkami, členství v rizikových skupinách)

s extrémistickým nebo rasistickým zaměřením, nedostatek vhodných volnočasových aktivit, vandalství...)

- hledání identity, vlastního sebehodnocení

Klienti přicházejí do Laty z dětských domovů a výchovných zařízení (Diagnostický ústav U Michelského lesa, Dětský domov Klánovice, Dětský domov Horní Počernice, Výchovný ústav Obořiště, Středisko výchovné péče Modřany apod.), dále z neziskových organizací pracujících s dětmi, mládeží a rodinou v ohrožení (Dům tří přání, Středisko pomoci dětem a rodinám STŘEP, DOM – dům otevřených možností, Domov na půl cesty Maják, Vhled, Pět P, Středisko náhradní rodinné péče, Probační a mediační služba atd.), odděleními sociálně-právní ochrany dětí jednotlivých městských částí (Praha 1, 2, 3, 6, 9, 13, 14, 16, 22), pedagogicko-psychologickými poradnami, zdravotnickými zařízeními (PL Bohnice, FN Motol, Olivova dětská léčebna apod.), odborníky z praxe (psychology, psychiatry,...) nebo z vlastní iniciativy klienta.

Na rozdíl od Programu Pět P, kde jedinou podmínkou stát se dobrovolníkem je plnoletost, v Latě musí být dobrovolník ve věku od osmnácti do třiceti let. Dobrovolníci jsou průběžně supervidováni a jsou pod odborným vedením sociálních pracovníků. Klienti se pravidelně (min. jednou za tři měsíce) vídají se sociální pracovnící, se kterou plánují průběh služby a také hodnotí své zapojení a svou spokojenost, mají tak možnost službu ovlivňovat a stále zlepšovat. Klienti mohou také zdarma využít nabídky doučování. Je zde i nabídka odborného poradenství pro rodiče, s cílem zlepšení životní situace jejich dítěte (viz podle¹).

---

¹LATA – programy pro ohroženou mládež: [online]. Lata - pražská nezisková organizace pomáhající ohroženým dětem, mladým lidem a jejich rodinám v Praze a Středočeském kraji, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.lata.cz>>.

3.6.2 volnočasová sdružení pro děti a mládež (Junák - svaz skautů a skautek ČR, Pionýr)

O volný čas dětí a mládeže pečují také sdružení, která si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření, a to podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, kdy sdružení vznikne po registraci u Ministerstva vnitra České republiky.¹

Mezi volnočasová sdružení mládeže v České republice patří Junák – svaz skautů a skautek ČR, Pionýr, Česká tábornická unie (<http://www.tabornici.cz/ostatni/novinky/>), Duha (občanské sdružení, které na principech zážitkové pedagogiky organizuje volnočasové aktivity pro děti a mládež, <http://www.duha.cz/>), Hnutí Brontosaurus (<http://www.brontosaurus.cz/>), YMCA, občanská sdružení pracujících s mládeží, tělovýchovné a sportovní organizace (Sokol, Český svaz tělesné výchovy) a v neposlední řadě organizace církví a náboženských společností (např. katolická kongregace, náboženské společenství, řád salesiánů Dona Boska, u nás salesiáni zřizují nízkoprahová střediska volného času a ve vlastní škole připravují rovněž odborníky pro sociálně pedagogickou činnost - <http://www.sdb.cz/>).²

Junák - svaz skautů a skautek ČR

První skautský oddíl v naší zemi byl založen již v roce 1911 Antonínem Benjaminem Svojsíkem (1876 – 1938). Poté vznikaly další skautské organizace s mírně odlišnými názory. Pod vlivem hrozby fašismu se Svojsíkovi nakonec podařilo český skauting sjednotit a v roce 1938 vznikl „Junák – svaz skautů a skautek RČS“. Od té doby prošlo skautskými oddíly

---

¹PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha, Portál, 2008, s. 141.

²PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha, Portál, 2008, s. 146.

již přes půl miliónů lidí.

V dnešní době má Junák – svaz skautů a skautek ČR 45 tisíc členů a je největší výchovnou organizací v České republice.

Junák – svaz skautů a skautek ČR je dobrovolné, nezávislé a nepolitické sdružení ve smyslu zákona 83/90 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů. Skautské oddíly působí ve více než tisíci městech a vesnicích po celé naší zemi. Sdružují jak chlapce, tak i děvčata od šesti let ve třech věkových kategoriích. O program oddílů se stará několik tisíc dobrovolných vedoucích a činovníků.¹

Hlavním východiskem skautingu je představa, že svět může být lepší a záleží na každém člověku, co pro to udělá. Posláním je podporovat rozvoj osobnosti, duchovní, mravní, intelektuální, sociální a tělesné schopnosti dětí a mladých lidí. Skautský zákon je hlavní morální hodnotou každého skauta, který se zavazuje být pravdomluvný, věrný a oddaný, prospěšný a pomáhat jiným, být přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta, být zdvořilým, být ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských, poslušný rodičů, představených a vůdců, veselé mysli, hospodárný, čistý v myšlenkách, slovech i skutcích.

Každý rok pořádají skauti řadu velkých akcí a projektů (např. sbírka Postavme školu v Africe, Kapka, Dětské bezbariérové centrum Březiny, Betlémské světlo).

Jedním z důležitých principů skautingu je družinový systém: výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených dospívajícím rádcem jen o málo starším než děti. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých

---

¹Skautský svět: [online]. Junák – svaz skautů a skautek ČR, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/>>.

vedoucích; systém rádců naopak umožňuje participaci starších dětí, které se učí přijímat odpovědnost za druhé a za program.¹

Pionýr

Dětská Pionýrská organizace, která byla součástí mládežnických organizací (Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže) vznikla v roce 1949 jako obdoba sovětské dětské organizace a navazovala na levicově orientované předválečné organizace. Mezi její základní rysy patřila masovost a jednotnost. Současný Pionýr vznikl v době rozpadu jednotné organizace na počátku devadesátých let 20. století a navázal na své tradice z konce šedesátých let.²

Pionýr se zabývá osvětovou, výchovnou, vzdělávací, charitativní činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a členů sdružení. Podporuje tvorbu a naplňování zejména sociálních, kulturních a sportovních programů především s ohledem na ochranu práv dětí a rozvíjení jejich zájmové činnosti. Nabídkou aktivního využití volného času dětí a mládeže pomáhá v boji proti kriminalitě, různým druhům závislostí a dalším sociálně patologickým jevům působícím na děti a mládež.³

Slovo pionýr pochází z francouzštiny a znamená být v něčem první, snažit se poznávat nepoznané, snažit se překonávat těžkosti, pomáhat druhým. Oddíly a kluby působící v celé České republice lze nalézt na více než devíti stech místech. Činnost zajišťuje přes tisíce dobrovolníků, vedoucích a jejich

---

¹PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha, Portál, 2008, s. 144.

²PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha, Portál, 2008, s. 144.

³STATUT PIONÝRA (VČETNĚ PROGRAMU PIONÝRA). *Schválený VI. výročním zasedáním Pionýra, Praha 24. listopadu 2007*. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <http://www.pionyr.cz/html/Statut_a_program_Pionyra.pdf>.

způsobilost k této činnosti Pionýr rovněž zabezpečuje soustavným vzděláváním.

V Pionýru můžeme vedle sebe najít kolektivy různého zaměření a uspořádání (tábornické, přírodovědné, sportovní či turistické oddíly). Ideály pionýra jsou pravda, poznání, přátelství, pomoc, příroda a paměť.

Veškerým děním prolínají zásady: aktivita, demokracie, dobrovolnost, koedukovanost, laicita, modernost, nezávislost, občanství, otevřenost, přátelství, rozmanitost, samosprávnost, samostatnost, výchova.¹

Do forem činnosti Pionýra spadají oddílové schůzky, kluby, víkendové výpravy a tábory. Jako program jsou nabízeny: výpravy za poznáním, pionýrská stezka, republikové setkání pionýrských oddílů, zdravá pionýrská krev (propagace dárcovství ve prospěch těch, kteří to potřebují), Robinsonův ostrov (cyklus zaměřený na turisticko-tábornickou činnost), tábornická stezka, BHCO - branná hra Cesta odhodlání (netradiční otevřená dobrodružná soutěž, týmy odvážných a samostatných dětí tráví víkend, včetně noci, putováním v přírodě a plněním nejrůznějších úkolů), Turbánek - O putovní pohár TPO Zlaté růže (soutěž v uzlování pro děti a mládež ve věku od 7 let) atd. Mezi podpůrné činnosti Pionýra patří práce s dobrovolníky (velmi důležitá je příprava vedoucích, proto má Pionýr zavedenou tradiční kvalifikační soustavu a řadu školení akreditovanou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy), vydává řadu publikací, jejichž potřeba je ovlivněna především potřebami samotného Pionýra.

---

¹Pionýr: [online]. Pionýr - občanské sdružení, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pionyr.cz/>>.

4. Závěrečná doporučení

Diplomová práce „Sociálně pedagogická práce ve škole“ má teoretickou povahu. V první kapitole jsem vymezila pojetí sociální práce a sociální pedagogiky, charakterizovala jsem sociálně pedagogické činnosti a dění a sociálně právní ochranu dětí ve vztahu ke škole.

Poté jsem věnovala pozornost specifické sociálně pedagogické činnosti školy – škole jako sociálně pedagogické instituci, práci učitele, výchovného poradce, školního metodika prevence, školnímu psychologovi a speciálnímu pedagogovi, vychovateli a pedagogickému asistentovi. Primární prevence sociálních deviací a sociálně pedagogická pomoc v rodině uzavírá druhou kapitolu.

Společným cílem všech pedagogických pracovníků, sociálních pedagogů, školních či poradenských psychologů, sociálních pracovníků by měla být vždy výchova (socializace) a vzdělání, kdy důraz je kladen na emotivní a volní složku osobnosti dítěte. Partnerský vztah vznikne pouze tehdy, když je přítomen vzájemný respekt, přijetí druhé strany, ale také schopnost naslouchat a diskutovat. Pouze vzájemná spolupráce může proces výchovy a vzdělání zlepšit.

Ve škole působí odborníci, kteří se zaměřují jen na specifickou skupinu žáků. Myslím si, že by bylo vhodné, aby na každé škole byl někdo, kdo se bude věnovat všem žákům, učitelům, ale také škole jako komunitě. Někdo, kdo se zaměří na primární, nespecifickou prevenci sociálních deviací a mohl by i zastávat daleko lépe funkci výchovného poradce a školního metodika prevence v jedné osobě. Přínosná by byla i jeho spolupráce se školním psychologem, školním speciálním pedagogem, pomoc romskému asistentovi s přípravou multikulturních programů pro žáky, učitele i rodiče. Učitelé by

jistě neodmítli nabídku pomoci ve formě supervizí. Funkce sociálního pedagoga na školách v České republice chybí.

Nebylo by však dobré opomíjet vztah rodiny a školy. Přestože jejich postavení je odlišné, cíle jsou stejné a dříve nebyla snaha o spolupráci školy a rodiny jako dvou sobě rovných subjektů samozřejmostí. Dnes je však zřejmé, že ideálním stavem mezi školou a rodiči je vztah na bázi partnerství.

V poslední kapitole se zabývám problematikou spolupráce školy s dalšími institucemi – pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických poraden, středisek výchovné péče. Pokračuji charakterizováním činností sociálního pracovníka na oddělení sociálně právní ochrany dětí, kurátora pro mládež a praxí v probační činnosti. Kapitulu uzavírá spolupráce s dobrovolníky a jejich významem pro dnešní školu a volnočasovými sdruženími pro děti a mládež.

5. Seznam použité literatury a odborných pramenů

ADAMEC, S. Když se řekne ... výchovný poradce. *Rodina a škola*. 2007, vol. 54, no. 3, s 15.

ADAMSKÁ, I. Školní psycholog v projektu VIP – Kariéra. *Zpravodaj pedagogicko-psychologického poradenství*. 2006, vol. 6, no. 45, s. 45-50.

ANTONÍN BENJAMIN SVOJSÍK . *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Benjamin_Svojs%C3%ADk >

Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času: [online]. *AVPVC – nezisková organizace*, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.avpvc.cz/informace.htm>>.

BALVÍN, J. Romové a sociální pedagogika. *Pedagogická orientace*. 2001, no.2, s. 61-70.

BALVÍN, J. Romský pedagogický asistent a jeho možnosti při výchově romských dětí. *Vychovávatel*. 2000, vol. 45, no. 1, s. 23-26.

BALVÍN, J. Romský pedagogický asistent a jeho možnosti při výchově romských dětí 2. část. *Vychovávatel*. 2000, vol. 45, no. 2, s. 26-29.

BERKA, V. Co dělá asistent pedagoga. *Školství*. 2006, vol. 14, no. 3, s.4.

BOKOVÁ, L. Středisko výchovné péče. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2000, vol. 103, no. 16, s. 16-17.

BRAUN, R. Problémový žák, problémová třída – aneb, co potřebuje škola od poradny? *Zpravodaj pedagogicko-psychologického poradenství*. 2005, vol. 5, no. 44, s. 24-26.

BURDOVÁ, Eva; NOVOTNÁ, Věra; BRABENEC, František. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-31-9.

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Vztah rodičů a školy pohledem práva*. [cit. 2010-03-14]. Dostupný z WWW: **<http://www.csicr.cz/upload/vztah_rodicu_a_skoly_pohledem_prava.pdf>**

DLOUHÝ, P. Školní psychologie po česku. *Propsy*. 1997, vol. 3, no. 4, s. 10-11.

Dobrovolnický program Pět P: [online]. *Dobrovolnický program Pět P - péče, přátelství, pomoc, podpora a prevence*, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: **<[http:// http://petp.hest.cz/index.php?sekce=2](http://http://petp.hest.cz/index.php?sekce=2)>**.

Dobrovolnictví: [online]. *Servisní a informační portál dobrovolnictví v České republice, c2001-2010*. [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: **<<http://www.dobrovolnik.cz>>**.

FIEDLEROVÁ, L. Asistence ve školách a nároky škol na asistenty. *Rodina a škola*. 2005, vol. 52, no. 4, s. 20.

FINGER, Libor. Probace a její prvky v Českém trestním systému. *Trestní právo – vybraná témata*. 2003 [cit. 2009-10-21]. Dostupný z WWW: <<http://trestni.juristic.cz/481190/clanek>>

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. 1.vyd. Praha, Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.

GRULICHOVÁ, M. Psychologové ve školách nouzi o práci rozhodně nemají. *Školství*. 2008, vol. 16, no. 14, s. 5.

HADJ MOUSSOVÁ, Z. Komunikace mezi učitelem a poradenským psychologem. *Pedagogika*. 1995, vol. 45, no. 2, s. 127-136.

HÁJEK, B. Profil vychovatele, pedagoga volného času. Část 2. *Vychovávatel*. 2005/2006, vol. 52/53, no. 3, s. 5-6.

HÁJEK, B. Profil vychovatele, pedagoga volného času. *Vychovávatel*. 2005/2006, vol. 52/53, no. 2, s. 2-4.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1.vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

Hestia – Národní dobrovolnické centrum: [online]. *Národní dobrovolnické centrum realizuje aktivity pro profesionály z oblasti dobrovolnictví*

a neziskového sektoru, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hest.cz>>.

HOPF, Arnulf. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Praha: UK, 2001. ISBN 80-7290-0536.

HUDÁKOVÁ, A. Asistent pedagoga a osobní asistent. *Unie: časopis České unie neslyšících*, vol. 16, no. 11-12, s.27.

KAŠE, J. Jak mohou střediska výchovné péče pomoci školám? *Učitelské listy*. 2003/2004, vol. 11, no. 10, s. 8.

KRAUS, B. Pohled na současnou sociální pedagogiku. *Pedagogika*. 1996, vol. 46, no. 2, s. 117-123.

KRAUS, B. Sociální pedagogika a její význam na prahu nového století. *Pedagogická orientace*. 2001, no. 2, s. 33-39.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-841-9.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra et al. *Prostředí, člověk, výchova*. 1.vyd. Brno, Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KREJČOVÁ, L. Jak vypadá praxe výchovného poradce. *Řízení školy*. 2009/2010, vol. 6, no. 4, s. 19-22.

KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1.vyd. Prešov, ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

KUKAL, P. Škola pro všechny. *Psychologie dnes*. 2002, vol.8, no. 11, s. 14-15.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1.vyd. Praha, Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

LA SALA, Z. Výchovným poradcům by pomohly větší úlevy z úvazku. *Školství*. 2006, vol. 14, no. 34, s. 7.

LATA – programy pro ohroženou mládež: [online]. *Lata - pražská nezisková organizace pomáhající ohroženým dětem, mladým lidem a jejich rodinám v Praze a Středočeském kraji*, [cit. 2010-02-02]. Dostupný z WWW: **<<http://www.lata.cz>>**.

LAZAROVÁ, B. Možnosti spolupráce učitelů a školních psychologů. *Učitelské listy*. 2002/2003, vol. 10, no. 5, s. 14-15.

MARQUES, K. Je dobré podporovat vzdělávání romských dětí? *Moderní vyučování*. 2004, vol. 10, no. 2, s. 2.

MASARIKOVÁ, A. Osobnost pedagoga volného času. *Vychovávatel*. 1992, vol.37, no. 9, s. 7-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1.vyd. Praha, Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MERTIN, V. Školní a poradenská psychologie. *Výchovné poradenství*. 1996, vol. 1996, no. 10, s. 5-6.

MOTTLOVÁ, J. Uplatnění speciálního pedagoga v justici. *Speciální pedagogika*. 2002, 2002, vol. 12, no. 4, s. 221-225.

MRÁZKOVÁ, J. Sonda do profese školního speciálního pedagoga. *Zpravodaj pedagogicko-psychologického poradenství*. 2007, vol. 2007, no. 50, s. 35-44.

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1.vyd. Brno, Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. 2.vyd. Praha, Portál, 2006. ISBN 80-7367-174-3.

NOVOTNÁ, Věra; SCHIMMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha, Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-483-5.

PÁVKOVÁ, J. Vychovatelé a jejich profesní příprava. *Informatorium* 3-8. 1995/96, vol. 3, no. 2, s 4.

PÁVKOVÁ, Jiřina; HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; HRDLIČKOVÁ, Vlasta; PAVLÍKOVÁ, Alena. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha, Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA BRNO. *Desatero školního metodika prevence, zpracováno dle Vladimíra Hettnera - projekt IPPP*. [cit. 2010-03-06]. Dostupný z WWW: **<<http://www.poradenskecentrum.cz/desatero-smp.html>>**

PETROVÁ, E. Ze zkušenosti školní psycholožky. *Učitelské listy*. 1999/2000, vol. 7, no. 7, s. 8.

Pionýr: [online]. Pionýr - občanské sdružení, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: **<<http://www.pionyr.cz/>>**.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Metodický standard pro práci s mladistvými*. [cit. 2009-10-22]. Dostupný z WWW: **<http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>**

Program Pět P v ČR aneb Dobrovolníci jsou velcí kamarádi. *Moderní vyučování*. 2004, vol. 10, no. 7, s. 18.

Program Pět P. *Informační listy*. 1999. no.2, s. 36-37.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*.1.vyd. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě : Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 1.vyd. Praha, Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ Jiří. *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. 1.vyd. Praha, Portál, 2000. ISBN 80-7178-321-9.

SIROVÁTKA, T.; HAMAR, E. Romští asistenti a romští poradci: krok k řešení problémů romské komunity. *Sociální politika*. 2001, vol. 27, no. 5, s. 14-15.

Skautský svět: [online]. *Junák – svaz skautů a skautek ČR*, c2010. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/>>.

STATUT PIONÝRA (VČETNĚ PROGRAMU PIONÝRA). *Schválený VI. výročním zasedáním Pionýra, Praha 24. listopadu 2007*. [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <http://www.pionyr.cz/html/Statut_a_program_Pionyra.pdf>

STRAKOVÁ, J. Jak pomoci romským dětem na cestě ke vzdělání. O práci romských asistentů. *Moderní vyučování*. 2003, vol. 9, no. 5, s. 3-5.

ŠEDIVÁ, O. Školní psychology dusí nedostatek peněz. *Školství*. 2009, vol. 17, no.10, s. 3.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1.vyd. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠMEJKALOVÁ, H. K obsahu činností odborných pracovníků speciálně pedagogických center. *Speciální pedagogika*. 1999, vol. 8, no. 3-4, s. 75-80.

ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání romských dětí v ČR se zaměřením na přípravné třídy a romské pedagogické asistenty. *Pedagogika*. 2003, vol. 53, no. 1, s. 79-83.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 3.vyd. Praha, Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

ŠTECH, S. Profesní identita školního psychologa. *Pedagogika*. 1998, vol. 48, no. 3, s. 257-264.

ŠTURSA, P. Účinná pomoc školám při řešení výchovných problémů. *Učitelské listy*. 2002/2003, vol. 10, no. 4, s. 12 - 13.

ŠVANCAR, R. Jakou budoucnost mají školní poradenská pracoviště? *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2007, vol. 110, no. 37, s. 13.

ŠVANCAR, R. Má se hledat etický kodex výchovného poradce? *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2007, vol. 110, no. 41, s. 14.

ŠVANCAR, R. Prostor pro děti s rizikem poruch chování. *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2006, vol. 109, no. 19, s. 12-13.

ŠVANCAR, R.; TEPLÁ, M. Jak dostat do škol asistenty pedagoga. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2007, vol. 110, no. 18, s. 14-17.

TOŠNER, Jiří; SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 2.vyd. Praha, Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.

VÁŽANSKÝ, M. Typológia pedagogov voľného času. *Vychovávateľ*. 1995, vol.39, no. 9/10, s. 36-37.

VÍTEČKOVÁ, M. Asistent pedagoga. *Řízení školy*. 2009/2010, vol. 6, no. 4, s. 11-14.

VOCILKA, M. Problematika středisek výchovné péče pro děti a mládež. *Komenský*. 1995/1996, vol. 120. no. 9/10, s. 205-207.

VRBKOVÁ, H. Omyly a paradoxy primární prevence. *Psychologie dnes*. 2002, no. 12, s. 14 – 15.

Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov: [online]. *VÚ a SVP Klíčov*, c2010. [cit. 2010-02-25]. Dostupný z WWW: <
<http://www.klicov.cz/index.php?c=historie>>.

ZAPLETALOVÁ, J. Pocit bezpečí a důvěry žáků – klientů školního psychologa (má psychoterapie místo ve školním prostředí). *Výchovné poradenství*. 2000, vol. 1, no. 24/25, s. 9-12.

ZAPLETALOVÁ, J. Školní psycholog ve vztahové síti školy. *Výchovné poradenství*. 1999, vol. 1999, no. 19, s. 20-23.

ZKUŠENÝ UČITEL (EXPERT). *Kdy se učitel stává zkušeným profesionálem?* [cit. 2010-03-14]. Dostupný z WWW: <
<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=966> >

ZMĚNY V ZÁKONĚ č. 563/2004 Sb., O PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍCÍCH. *Změny navrhované Asociací vzdělavatelů pedagogů volného času.* [cit. 2010-20-02]. Dostupný z WWW: <
http://www.avpvc.cz/prilohy/navrh_zmeny_zakona-2008.pdf >